

ilk adım

El siyaset
yasa: Yür
k ve Özgü
Toplum
kapsar

Ulusal

konsensus

yeni anayasa

DYP-DSP uzlaşması

Demokrasi için

İstanbul ve
çıkaran görüş

“S alonun d
masının n
sele oldu
le benim
mesele de
sını kurca
Gündem’
konulu pa
münde, D
Mehmet D
le başla
düzenle
çok aşan
çekten tar
yuyor. “s
ar’a göre
en ordunu
berası o
mok
kurdu
Çin’e
sini
ba

varolan anayasadan değişik
setçi oldukları halde, bu öneriye
Varolan anayasaya eleştirel baka
i tavr alanların bir kısmı. “derci
denlerle, ama ictenlikle şikâ
leştiler.
sine kar

Yeni denlerle, ama ictenlikle şikâ
leştiler.
sine kar

1982 Anayasası ve milli uzlaşma
1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

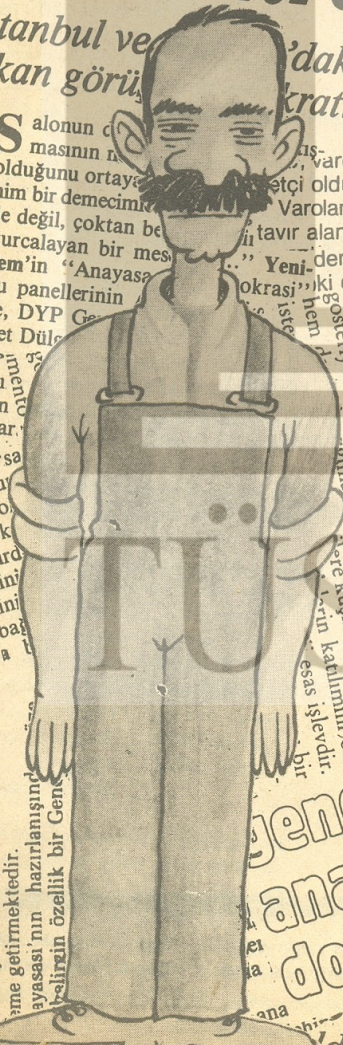
1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

1982 Anayasasının milli uzlaşma zemini tah
kınısı ve
görüştür
ni eâ

■ Demokratik Hakların Güncelliği ve Anayasa

■ İzmir Mitinginin Ardından

■ Diktatörlerin Çöküşü:
- Filipinler
- Haiti

■ “Muzır” Yasa

■ Söyleşi:
Aydın Aybay

■ Disk Davası

de ortaya
anayasayı halk yapar.

DERGİMİZ
HER TÜRDEN
KATKILARINIZI
BEKLİYOR

Eleştiri ve değerlendirmelerinizin, sık sık göndereceğinizi umduğumuz mektuplarınızın yanısıra, dergimize abone olmak gerçek bir katkı olacak. Dergimize abone olmak, sürekliliğini arzu edenlerin onu sahiplenmesi için önemli bir fırsattır.

İÇİNDEKİLER

ÇIKARKEN	3
DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE DAİR	4
İZMİR MİTINGİNİN ARDINDAN	6
DİSK DAVASINDA GELİŞMELER	8
"MUZIR" YASA	10
DEMOKRATİK HAKLARIN GÜNCELİĞİ VE ANAYASA	11
PROF. DR. AYDIN AYBAY İLE SÖYLEŞİ: ÜNİVERSİTELER VE YÖK	17
HACETTEPE ÖĞRENCİ YURDUNDA BASKILAR PROTTESTO EDİLDİ	21
"INTELLIGENTSIA" ADAYLARI İÇİN	22
HAİTİ: ÇÜRÜMÜŞ BİR DİKTATÖRÜN SÜRATLI ÇÖKÜŞÜ	24
FİLİPİNLER: TOPLUMSAL MUHALEFET VE MARKOS DİKTATÖRLÜĞÜNÜN ÇÖKÜŞÜ	26

**ilk
adım**

Sahibi: Mehmet Yahya KARACA

Yazışleri Müdürü: Kemal KÖK

Yönetim Yeri: Alayköşkü Cad. Sıdika

Cağaloğlu-İSTANBUL

Abone Koşulları: Yıllık 3000, Altı aylık 1500 TL

Yayın Yönetmeni: Hakan MAHMUTOĞLU

Teknik Yönetmen: Elşan YURDAKUL

Batu İşhanı No: 305

Basım: Üfuk Matbaası

ÇIKARKEN

70'li yılların sonundan başlayarak dünya sermayesinin içine girdiği yeni iktisadi ve siyasi bunalım nedeniyle dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitli alanlarda gerilemelerin yaşandığı bir süreçten geçiyoruz.

Kapitalist sistemin her koşulda iktisadi bunalımların faturasını çalışan kesimlere çıkartma politikası dolayısıyla gittikçe ağırlaşan günlük yaşam koşullarının da etkisiyle alternatif çözüm arayışı hızlanan toplumsal muhalefetin kıpırdanışları bile, egemen kesimleri rahatsız etti. Bu kesim, muhalif seslerin yükselmediği, insanların kendi geleceklerini var olanın dışında biçimlendirme arayışlarının bastırıldığı, haklarını aramadıkları, kitle mücadelelerinin, grevlerin olmadığı bir ortamı, içine girdikleri bunalımı atlatabilmek için bir önkoşul olarak gördüler. Egemen kesimlerin bu dayatmalarıyla birlikte sendikaların, kitle örgütlerinin kapatılmasına, özgürlüklerin alabildiğine kısıtlanmasına, siyaset alanında yasakçılığın, zaten sınırlı olan demokratik hakların da yitirilmesiyle daha da pekiştirilmesine tanık olundu.

Toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi düşünce alanında da önemli gerilemelerin yaşandığı bir dönem bu. Ama yine de, her yönden daralan bir kısırcılık içinde de olursa bu duruma seyirci kalmak, sakince köşeye çekilmek olanaksız. Basının üzerinde var olan baskının, yasakçılığın, tüm ağırlığı ile hükmünü sürdürüyor olmasına rağmen, bu durumun kalıcı hale gelmemesi için tek çözümün karşı durmak olduğu bilinci ile; toplumsal muhalefetin sesini toplumcu dünya görüşünün bakış açısıyla duyurulabilmesi, demokratik taleplerin kazanılabilmesi ve bu kazanımların daha ileri adımlara yol açabilmesi, toplumun dönüşümünün önünde yükselen engellerin köklü bir biçimde aşılabilmesi, toplumsal sorunların çözümünde gerçek demokrasinin temeli olan, halkın siyasal katılımının ve kitle demokrasisinin sağlanabilmesi, tam özgürlük ve bağımsızlığa kavuşulabilmesi için bu konuları tartışarak, inceleyerek, mesajlar üreterek, sınırlı da olsa katkıda bulunabilecek bir sese, bir yayına ihtiyaç olduğu düşüncesiyle karşınıza çıkıyoruz.

Bu amaca ek olarak, bir buhranın içinde bulunan sol düşüncenin çözüm bekleyen ve yakın geçmişteki ortamda yeterince derinleştirilip kavranılmamış sorunlarını, birlikte hareket edebilme gereğinin bilinciyle, sağlıklı gelişimin önkoşulu olduğu artık öğrenilmiş olması gereken demokratik ve özgür tartışmanın uygulandığı bir platformda ele almak istiyoruz.

Aşmak kaygısıyla ele alacağımız bu sorunların, mesajlar vermeye çalışacağımız politik yazıların yanı sıra, dünyada ve ülkemizde yer alan olayları, gelişmeleri yorumlayarak, mümkün olduğunca geniş ve aydınlatıcı bir biçimde sunmayı hedefliyoruz. Ayrıca, kültürün etkisinde bulunduğu gerici baskılardan, gelişmesinin önüne çekilen setlerden kurtulabilmesi için yoğun bir çalışma yapmanın, hele böylesi bir dönemde bir kenara bırakılmayacak önemli bir görev olduğunun bilincindeyiz. Bundan dolayı kültürel ağırlıklı konulara da elimizden geldiğince yer vereceğiz.

Önümüze koyduğumuz tüm bu hedeflerin ötesinde, toplumsal sorunlardan haberdar olmak isteyen, bu sorunların çözümü için çareler arayan, toplumcu görüşün içinde bulunduğu buhranın nedenlerini; karamsarlığa, terk edilmişlik duygusuna kapılmadan, olayları öfke ve hüznün ile değil, serinkanlıkla değerlendirmeye çalışan insanlarla karşılıklı yardımlaşabilmeyi, iletişim kurmayı, sorunları birlikte ele almayı, bu karamsar rüzgarın etkisini silmeyi hedefliyoruz.

Sorunlar, var olabilecek düşünce farklılıklarından rahatsız olunmadan, aşma temelinde ele alındığında, üretici bir çabanın içine girilebileceğine inanıyoruz. Tüm yetersizliklerimize ve engellere rağmen hiçbir çaba göstermemektense, ülkemizde her zaman riskli olmuş, cesaret işi sayılmış olsa da gerçeklerin izini sürmeyi, inandığımız düşünceleri savunmayı, araştırmayı yeğliyoruz. Çünkü toplumsal ve düşünsel gelişimlerin ne onu engellemeye çalışan egemen kesimlerle çatışmaya düşmeden, ne de toplumdaki kopuk bireysel kahramanlıklarla gerçekleştirilemeyeceğini öğrendik. Ne kaçmaya çalışarak sorumluluklarımızdan kurtulabiliriz, ne de onları bir başkasının sırtına yükleyebiliriz. Farklı ağırlıklarla da olsa, bu çabada hepimizin yer alması, sorumlulukları paylaşması gerekiyor.

Belki nice tanımadığımız ama varlığından emin olduğumuz insanlar bizimle aynı kaygıyı paylaşıyorlardır. Dergimizin bugünkü durumun aşılmasında biraz katkıda bulunabilmekten, toplumun ileriye dönük gelişiminde olumlu bir rol alabilmekten öte bir iddiası yok. Kalkışmakta, herşeye rağmen yarar gördüğümüz bu çalışmanın hedeflerine katılıyorsanız, düşünce alanında yeni bir canlanmanın, ilerlemenin sağlanması yolundaki çabamıza ortak olun. Sadece dinlemekle yetinmeyip, kendini ifade etmenin, sorunlara ilgi ve sorumlulukla yaklaşmanın geleceğe için belirleyici bir önemi olacak...

Demokratikleşme Sürecine Dair

Son yıllardaki gelişmelerden her toplumsal sınıf ve tabakanın payına birşeyler düşmüştür. Kimileri için bu pay daha fazla kâr ve kazanç, daha iyi bir yaşam olurken, kimileri için de gerçek gelir kayıpları ve daha kötü bir yaşam olmuştur.

İktisat alanında şampiyon imajlı bir yönetim altında, toplum adeta ihracat, döviz, fatura, kaynak ve daha nice iktisadi terimin birer kumanda tuşu oluşturduğu monoblok bir iktisat makinesi olarak görülsün istenmiştir. İnsanların üretim ve bölüşümündeki konumlanışlarını birtakım iktisadi büyüklüklerin şöyle ya da böyle bir seyir izlemesinin matematiği içinde örtmek ya da sözelimi sokaktaki adamın döviz rezervleriyle, ihracat hacmiyle ilişkisini, bir çocuğun oyuncuğuyla ilişkisine benzetmek işlemezdir. Statükonun bir yandan ikna ve ideolojik manipülasyona, bir yandan da dolaylı ya da dolaysız baskı, kısıtlama ve sınırlamalarla gereksinim duyması anlamlıdır.

Politika, yeniden toplumun gündemini önemli biçimde işgal etmeye kaçınılmaz olarak aday olmuştur. Çünkü hoşnutsuzluklar, muhaliflikler eninde sonunda yoğunlaşıp belli kanallara akarak zorundadırlar. Çeşitli düzeylerdeki aktarma organlarının verili yokluğu veya işlemeziği karşısında global biçimde dile gelmesi de, hoşnutsuzlukları en hissedilir olanlar, tabii ki iktisadi ve toplumsal bakımdan daha da gerilemiş olan geniş yığınlardır.

Daha müreffeh, daha özgür, daha demokratik, daha insancıl vb. bir yaşam özlemi ve çabası yalnızca aktif politikacılara ait olamayacak kadar kapsamlı ve toplumun her kesimini ilgilendiren, özü itibarıyla "politik" şeylerdir.

Politikanın güncellik taşıyan önemi, tersinden dile getirilen "depolitizasyon" veya apolitizasyon yaklaşımlarıyla daha bir belirginleşmektedir.

Toplumsal muhalefetin kanallarının kısmi bir açılma süreci içinde bulunduğu günümüzde, en çok sözü edilen şeylerden birinin demokrasi olması şaşırtıcı değildir. İnsanın kendi kaderini kendi ellerine alması yönelimiyle yakından bağlantılı olan demokratikleşme istemi, geçmiş ve gelecekle ilintili olarak ele alınmalı, insanlığın ileri doğru atılımı ve bu atılımın önündeki engellerin çatışıklığı çerçevesince oturtulmalıdır.

Demokrasi sorununun yoğun tartışma konusu olması, daha ileri demokratik haklar talep edilmesi, bir kısmilik boyutu taşısa da, gündelik talepler yükseltip bunları gerçekliğe dönüştürme deneyiminden geçmenin yığınlar açısından taşıdığı önem anlaşılmalıdır. Esas olarak kendi yaşadıklarından öğrenen geniş kitleler, bugün, kısmi-acil ve demokratik talepler için duyarlıdır. Yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve bunun için gerekli yolların tıkanık tutulmaması istemi, kendini çeşitli düzeylerde, kâh bir miting sırasında, kâh bir seçim tercihi sırasında ortaya koymaktadır. Toplumsal muhalefetin siyasi düzeyde yansımaları, antidemokratik özü vurgulanan birtakım yasal düzenlemelerin etkisiyle güdük kalmaktadır. Anayasa, parlamento, partiler, parlamento içi muhalefet, parlamento dışı muhalefet tartışmaları herhalde bir bardak suda koparılan fırtına olmayıp, sonuç olarak topluma her düzeyde biçilen elbiseden hoşnutsuzlukların ifadesi değil midir? İzmir mitinginde hoşnutsuzlukların yönelimi açısından, toplumsal muhalefetin siyasi ifadesi sorununun irdelenmesi, güncelliğini daha da artırmıştır.

Bugün emekçilerin tenlerinde hissettikleri dayanılmaz koşullardan kurtulmak için "sosyal demokrat" ya da "demokratik sol" partilere yönelindikleri bir olgudur. Az gelişmiş bir ülkede sosyal demokrasi için elverişli zemin olup olmadığı ya da Türkiye'de sosyal demokrasinin tarihsel örneğince işçi hareketi içinden çıkmamış olmasının taşıdığı anlamlar bir yana, bu yönelimin dinamizmine belirli yaklaşımlar getirilmelidir.

Bir yandan kendisini soluna kapattığını ilan eden DSP ve öte yandan ardında biriken toplumsal muhalefetin ne ölçüde kendi çabasının ürünü olduğunu düşünen, şaşkınlığa düşmüş bir SHP. Anlayışıyla, sanayiciden tarım işletmecisine, tüccarından esnafına, memurundan kır ve kent emekçisine dek geniş bir yelpazenin çıkarlarını uzlaştırıp bağdaştırmaya çalışan "sosyal demokrasi", emekçiden yana oluşunu gerçekten bir söylemden öteye götürmekte midir? Alternatifsizliğinin itilimiyle kendisine yönelen potansiyeli acil ve demokratik talepler etrafında kitlesel bir güce dönüştürebilmekte midir? Gerici bulunduğu yasa, düzenleme ve uygulamaların ortadan kaldırılması için tutarlı, kararlı ve geniş tabana dayalı bir mücadele verebilmekte midir? Kitleleri edilgin onaylayıcılar olarak tutmak isteyen burjuva ideolojisinden ayrılarak kitlelerin sesini du-

yurmasına ön ayak olabilmekte midir? Yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve demokratik hak ve özgürlüklerin kazanılmasını, parlamento aritmetiğinin tecelli tarzı gerekçesi ardına sığınarak ertelemecilik eğiliminden kurtulabilmekte midir? Başarısızlıkları adeta "oynayacağım ama yerim dar" diyen gelin misali, verili koşullara bağlayıp koşulları değiştirebilecek mücadele yöntemlerinden yoksun olduğunu ortaya koymamakta midir?

Anlayışı ve heterojen yapısıyla sosyal demokrasinin emekçilerin çıkarlarının kararlı savunuculuğunu yapamayacağına, halihazırındaki acil ve demokratik haklar mücadelesindeki kararsız, çekinik tavrı bir ipucudur. Ama saptamalar ayrı, yığınlara ultimatomlar vermek ayrı birşeydir. Yığınların sosyal demokrasiye yönelmesinde gerilemiş bilinç ve seçeneksizliğin rol oynadığı vurgulanmalıdır. Bu yönelişte demokrasi mücadelesi için elverişli bir zemin oluşturduğunu düşünmek ya da kitleler neredeyse orada olmak gibi özünde pragmatist anlayışlarla yaklaşmak da rol oynamaktadır. Sosyal demokrasiyle ittifak sorunu, uluslararası deneyimin belirli bir anında sosyal demokrat partilerin, emekçilerin büyük bölümünü kucakladığı için gündeme getirilmiştir; emekçilerin bölünmüşlüğü veri alınarak, bu bölünmüşlüğe rağmen onların birleşik mücadelesinin ve bunun da tabandan sağlanmak üzere, emekçilerin sosyal demokrat liderlikleri sorgulama eşliğine gelmeleri de hedeflenerek gündeme getirilmiştir.

Kısmi ve demokratik taleplerin antikapitalist taleplerle bütünleştirilemediği, asgari ve azami talepler anlayışının korunduğu sürece, demokrasi mücadelesi adı altında ittifak arayışları içinde, burjuvaziden ideolojik ve politik bağımsızlığı gözardı edici ve statükonun yedek gücü haline dönüşme, hatta giderek onun bir parçası haline gelme eğilimine de işaret etmek gerekir. Yirminci yüzyıl tarihi, gerek az gelişmiş ülkelerdeki çalkantılara, gerekse

faşizme karşı mücadeleye yaklaşımlarda, kitleler ve insanlık açısından vahim sonuçlara yol açan bu türden bir dizi hatalarla doludur. Aynı ölçüde vahim hatalar da tersinden, sosyal demokrasiye toptancı bir yaklaşımla "hiyanet" damgası vurmakta yatmaktadır. Yirminci yüzyıl tarihi bu bakımdan da zengin derslerle doludur. Bütün bunların altında da kitlelerin farklı siyasal yapılar içinde kümelenmesine yol açan bilinç heterojenliğini ya da yığınlar - politik liderlikler ilişkisini kavrayamamak, bunu veri olarak alıp kitlelerin birleşik mücadelesi platformunu çıkarılamamak, bu platformun eğitici rolünü görememek yatmaktadır. Bu tür anlayışların çeşitli türden ıcazetçi, liberalist, reformist tutumlara ve ittifak, uzlaşma, dayanışma yaklaşımları içinde dünya görüşlerini birbirine karıştırmaya yönelmelerine dikkat çekmek gerekir.

Geniş kitlelerin, acil ve demokratik talepler uğruna mücadele için sosyal demokrat partiden öte, bir emekçi kitle partisine ihtiyaçları vardır. Böyle bir parti anlayışı, emekçiden yana olduğunu belirten sosyal demokrasinin, bu söyleminin gereklerini ne ölçüde yerine getirdiğinin tartışılmasını ya da söylem ve gerekler ilişkisinin gündeme getirilmesini ortadan kaldırmaz. Böyle bir partiye, "oy bölünmesi" kaygısıyla yaklaşmak da doğru olmaz. Partilerle seçimler birbirine karıştırılmaması gereken şeylerdir. Böyle bir partinin varlık koşullarını çeşitli nedenlerden ötürü sosyal demokrat bir iktidarın gerçekleşmesine bağlamak, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve demokratik haklar için gündelik mücadeleleri gerçekte önemsememek demektir; acil ve demokratik taleplerle geçişsel talepler dinamiğini kavrayamamaktır; herşeyi yukarıdan beklemeye şeklindeki yaygın ve tarihsel bir karakter taşıyan anlayıştan uzaklaşamamaktır; ve herşeyden çok da, "verile" denilen şeylerin kolayca da "alına"ya dönüşebildiğini bunca deneyden sonra bile anlayamamaktır.

TUSTAV

Izmir Mitinginin Ardından

“Gerçek Demokrasi İstiyoruz”

Izmir Mitingi, 1980'den bu yana ilk işçi mitingi olması dolayısı ile, demokrasi mücadelesinde önemli bir yer aldı. Toplumun demokratik istemlerinin üzerinde genel bir yasaçılığın hükümünü sürdürüyor olmasına rağmen, kitlelerin uzun süre sessiz bekleyemeyeceğini gösterdi. İnsanca yaşamının imkansızlaştığı ve ne denilirse denilsin bu duruma boyun eğmenin fayda getirmediği bir ortama tepki göstermemek mümkün değildi. Oysa, mitingde konuşan bir işçinin de belirttiği gibi, insanca yaşama isteği “12 Eylül öncesine dönüşmek isteniyor” şeklindeki suçlamalarla susturulmak istendi. Emekçilerin özgürlük istemlerinin, sendikal hak arayışlarının karşısına sürekli bu tehditle çıkıldı. Edilgen ve uzlaşmacı tutumuyla Türk-İş yönetimi de bu sessizleştirme politikalarına ortak oldu. Sınırlanan ve geriletilen işçi haklarının karşısında suskun kaldı, egemen güçlerce dayatılan istekler onaylandı. Aslında Türk-İş'in bu uzlaşmacı tavrı yeni bir şey değildir. Türk-İş kurulduğundan beri tüm yönetimlerle uyum içinde olabilmiş, iktidarların dümen suyuna gitmiştir. Yeni anayasayı daha oylanmadan desteklediğini ilan ederek, işçi haklarına getirilen kısıtlamaları onaylayan tek kitle örgütü Türk-İş olmuştur. Ama hemen arkasından işçilerin hoşnutsuzlukları, bu hoşnutsuzluklarını belirten kıpırdanmaları başlayınca da kendini temize çıkarmak için yasaların değiştirilmesi isteğiyle ortaya çıkan yine Türk-İş oldu.

Hiç bir zaman işçilere gerçek bir önderlik, yol göstericilik yapmamış olan Türk-İş yönetimi, tersine işçilerin etkisizleştirilmesinde önemli bir subap görevi görmüştür. İzmir Mitingi de kendilerinin isteği değildir. Türk-İş yönetiminin derdi, işçilerin

sorunlarını çözmek, yitirilmiş haklarının geri alınması, enflasyon karşısında komikleşen ücretlerin artırılması için mücadele etmek, işsizliğe karşı savaşmak, geriletilmiş bir grev kanununun değiştirilmesi için çalışmak, kısacası işçilerin çıkarlarını savunmak değildir. Hesaplananlar başka şeylerdir. Tabandan gelen baskıya daha fazla dayanmanın, işçileri daha fazla suskunluğa itmenin mümkün olmayacağını anlatan Türk-İş yönetimi, bu miting düzenlemek 'zorunda' kalmıştır. Hemen arkasından da kendi yaptığının kendisi korkarak, mitingte yığınsal bir biçimde katılmak isteyen İzmir dışındaki şubelerine “kalabalık gelmeyin” diye uyarılarda bulunmayı ihmal etmemiştir.

Bursa, İstanbul ve son olarak Ankara'daki toplantılar işçilerin hoşnutsuzluklarının Türk-İş yöneticileri tarafından bastırılmadığı, yükselen hoşnutsuzluğu biraz olsun hafif-

letebilmek için göstermelik de olsa bazı sözler verdikleri toplantılar oldu. Ama sadece sözler işçileri yatıştırmaya yetmiyordu. Su üstüne iyice çıkmış olan huzursuzluk, yöneticiler için hem de kongrelerin hemen öncesinde tehlikeli bir hal almaya başlamıştı. Yönetimce hep bastırılmaya, geçiştirilmeye çalışıldığı bilindiği halde “genel grev” isteği her yerde dile getiriliyordu. İşçiler kendi sorunlarını kendileri dile getirmek istiyor, hele kendilerini hep oyalamış olan Türk-İş yönetimiyle bu sorunların ne yeterince dile getirebileceğinin ne de çözülebileceğinin farkına varmaya başyorlardı. Miting boyunca sürekli olarak Türk-İş genel başkanı Şevket Yılmaz'ın istifaya çağrılması, kürsüye çıktığı zaman yoğun protesto ile karşılaşarak konuşmasını dahi tamamlayamaması işçilerin Türk-İş yönetiminden hoşnut olmadıklarının en çarpıcı göstergesidir.

Anlaşılabileceği gibi, miting, tabandan gelen baskının Türk-İş yönetimini içine soktuğu bunalımın sonucudur. Bu nedenle, mitingün Türk-İş yönetimince “hazırlanmış” söylenemez. İşçiler, miting, içinde buldukları yaşam koşullarının acımasızlığına dile getirmek hem de bu durumun sorumlusu olarak gördüklerini protesto etmek için kullandılar. Yönetimden hoşnutsuzluklarını “Yılmaz İstifa” diye belirtirken, içinde buldukları ağır yaşam koşullarından kimi sorumlu gördüklerini de “Hükümet İstifa” diyerek belirttiler.

Bir kadın işçi, mitingi "bizleri seçimden seçime bir oy makinası gibi görenlerin, ilk fırsatta işçiler tarafından nasıl değerlendirildiğinin belgesi" olarak tanımladı. Ayrıca, insanların mutluluğunu hedef almayan ekonomik politikaların sahiplerinden sendikal hakların verilmesini beklemenin hayal olacağını da vurguladı.

İşçilerin, kendi sırtlarından çıkarılanların holdinglerin cebine gönderildiğinin, her geçen gün artan yoksulluğun bir kader olmadığını ve bu durumun böyle sürmemesi gerektiğinin bilincinde oldukları anlaşılıyor. Mitingde "Ekmek-Barış-Özgürlük" taleplerini dile getiren emekçiler, her türden engellemelere rağmen mücadelelerini sürdürmeye kararlı olduklarını da gösterdiler.

Ancak, miting ve mitingden çıkarılabilecek sonuçlar açısından bazı eksiklikleri görmemek de mümkün değil. Birincisi, mitingin belki de uzunca bir dönem sessiz kalmış kitlelerin üzerlerindeki tozu yeni yeni silmeleri dolayısıyla yeterince canlı olamamasıydı. Tabii, bunda ziyadesiyle alınmış "güvenlik önlemlerinin" mitinge katılan insanlarda terdirginlik yaratmasının da payı var. Türk-İş yönetimince belirlenen sloganların çoğunun mitinge katılanlarca benimsenmemesi, yöneticilerin artık işçileri denetim altına almadıklarının bir göstergesi. Ne var ki, işçilerin de kendi taleplerini tümüyle ifade edebildiklerini ve bu doğrultuda mücadelelerini organize edebilecek yeni bir yönelişe sahip olduklarını söylemek henüz mümkün değil.

İkincisi, emekçilerin kendilerini uyuşturan değil, haklarını ve çıkarlarını savunan, yönetiminde bizzat kendilerinin yer aldıkları demokratik sendikalara ihtiyaçlarının olduğu apaçık ortada. Bu durumun kısmen bilincindedir. "Hakkımızı söke söke alacağız" diyenler, uzlaşmacı, nabza göre şerbet veren ve kuru gürlütcü sendika yönetimlerine daha uzun süre prim vermemeli. İşçilerin yönetiminde bulunduğu demokratik sendikalar, emekçilerin haklarının savunulduğu gerçek birer kitle örgütü ve toplumsal işleyişte aktif ve etkili bir güç olarak yerlerini almalıdır. "Sendikasız demokra-

si olmaz", "Hür sendikacılık demokrasinin teminatıdır" sloganlarının anlamı da bu olsa gerek. Emekçiler mutlaka demokratik sendikalara sahip olmalı. Bu konudaki tüm engeller adım atmamak için mazeret olmaz.

Üçüncü olarak, emekçiler artık "gerçek demokrasi" istemlerini açıkça beyan etmeli ve bunun gerçekleşmesi için en önde çaba göstermelidir. Bu ise; işçiler arasında demokratik ve sürekli bir dayanışmayı, yardımlaşmayı gerektirir. Bu dayanışmanın gerçekleştirilmesi emekçilerin seslerini güçlü bir biçimde duyurabilmeleri ve zorlukları aşabilmeleri açısından belirleyici bir öneme sahip. Her talebin ancak onun için mücadele edilerek elde edilebileceği unutulmamalı.

Bugün, sendikal haklardan, toplu sözleşme, ve grev haklarından geriye pek bir şeyin kalmadığı bir ortamda, işçilerin önünde, sendikaların özgürce seçilmesi, toplu sözleşmelerin işçilerin lehine sonuçlanacak biçimde yapılması, çalışma yasalarının değiştirilmesi gibi taleplerin elde edilebilmesi ve çalışma yaşamının işçilerin aleyhinde biçimlenmesine neden olan iktisadi vesiyasi gerilemelerin ortadan kaldırılması ile sosyal ve demokratik hakların önünde yükseltelen setlerin aşılabilmesi için bir tek çözüm yolu vardır; kendi taleplerine kendilerinin sahip çıkarak, bu taleplerin elde edilmesi için mücadele etmek. Yaşamdaki olumsuzlukları göstermek yetmez, onları aşmak için çaba göstermek gerekli. Bu da en başta işçilerin görevi.

DİSK Davasında Gelişmeler

Faaliyeti 12 Eylül'le birlikte durdurulan DİSK, o günlerden bu yana yargılanıyor. Sıkıyönetim Mahkemesinde 24 Aralık 1981 tarihinde 52 sanıkla başlayan davanın bugün 1477 sanığı var. Ancak savunmasını geçtiğimiz günlerde tamamlayan DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar'a göre, davanın sanıkları bu sayıyla sınırlı değil. Aynı zamanda DİSK üyesi tüm işçiler, işçi haklarını savunan herkes, 1961 Anayasası, bu anayasa ve yasalara uygun görev yapan savcılar, yargıçlar, DİSK'e mesaj gönderen, toplantılara katılan uluslararası sendikal örgütlerin yöneticileri, Başbakan, Bakanlar, Valiler, Belediye Başkanları ve Parlamenteler de sanık bu davada. Ayrıca davanın konusu yalnızca DİSK değil. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Sözleşmesi ve Helsinki Sonuç Bildirgesi. Suçlanan yalnız DİSK ve yöneticileri değil; demokrasinin ta kendisi, sendikal hak ve özgürlükler, uluslararası sendikal normlar, İLO ilke ve kararları... Işıklar savunmasında şunu da vurguluyor: "Bu dava ile çağdaş sendikal anlayışın, demokratik işçi haklarının kaldırılması amaçlanmıştır..."

146'lar 141'e Dönüşü

Geçtiğimiz Aralık ayında 4. yılını tamamlayan "DİSK ve bağli sendikalar davası" Topkapı'daki Atatürk Öğrenci Sitesinin spor salonunda başladığı zaman, sadece 52 tutuklu sanığı kapsıyordu. Davanın 817 sayfalık ilk iddianamesi, sanıkların hepsi için TCK'nun 146/1. maddesi uyarınca idam cezası istiyordu. Daha sonra hazırlanan yüzden fazla ek iddianameyle, DİSK'in diğer yürütme, yönetim, denetim, onur kurulları üyeleri, bölge temsilcileri, ücretli personeli, uzmanları ile bazı demokratik kitle örgütleri ve meslek kuruluşlarının yöneticilerinden oluşan birçok sanık da davaya katıldı. Bu arada DİSK'e bağli sendikalar hakkında ayrı ayrı açılan davalar da Yargıtay kararıyla ana davaya birleştirildi, böylece sanıksayısı son rakama ulaşırken, idamı istenenlerin sayısı da 78'e yükseldi.

"Sanık ya da avukatların salonundan atılması, savunma avukatının tutuklanması, Genel Başkan Baştürk için hücre hapsi, savcının, duruşma yargıcının, mahkeme heyetinin çok kez reddedilmesi" gibi olaylara tanık olunan dava, sanıkların sorguları, delillerin tartışmaları okunması ve soruşturmanın genişletilmesi konusunda savunma istemlerinin çoğunun reddinden sonra, 1985 başında "mütalaa" aşamasına geldi. 15-20 Ocak tarihleri arasında savcılar tarafından okunan 809 sayfalık "esas hakkındaki mütalaa" sanıklar hakkında "anayasayı yıkmaya teşebbüs" suçunu içeren 146. madde yerine 141. maddeden ceza istiyordu. Dönüşümün nedeni, "146. maddenin tabiki için gerekli cebir unsurunun gerçekleştirildiğine dair hiçbir delil ve emareye rastlanmaması..." olarak açıklanıyordu.

"DİSK'in kitlesele eylemleri" olarak; 15-16 Haziran olayları, demokrasi mitingleri, DGM direnişleri, 20 Mart faşizme ihtar eylemi, 30 Nisan direnişi, Kemal Türkler'in ölümünden onra yapılan genel grev uygulaması ve 1 Mayıs mitinglerinin sayıldığı mütalaaanemeye göre DİSK şöyle kurulmuştu: "Görünüşte işçilerin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaları, gerçekte ise proletarya ihtilali yoluyla siyasi iktidarı ele geçirmek ve komünist toplumun ilk evresi olan sosyalizmi gerçekleştirmek amacıyla..."

"En büyük tanığımız tarih ve toplumsal gerçeklerdir."

Savunmalar

783 sanığa 20 yıla kadar hapis, 674 sanığa da beraat isteyen, 20 sanık hakkında ise ayırma, davanın reddi ve düşme gibi kararlar verilmesini öngören mütalaaın okunmasından 1 ay sonra, savunmalar DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'le başladı.

"DİSK TCK'nun 141. ve 142. maddelerine karşıdır... Bu maddeler komünizmi engellemektedir... O halde DİSK komünist bir örgüttür..." Baştürk savunmasında iddianamele ve esas hakkındaki görüşün kıyas yöntemine başvurarak bu mantık oyununu gerçekleştirdiğini söylerken, "Bizlerin engizisyon dönemlerindeki suçlamaları hatırlatan bu hukuk dışı iddialarla suçlanmamız, sanırım çağımızın en önemli ayıplarından birini oluşturmaktadır" diyordu.

"DİSK mücadelesine dayalı bir demokrasi anlayışını savunmuştur. Ve anayasal rejimi zor kullanarak yıkma yöntemini değil, siyasi partilerin seçimle iktidara gelmesini, barışçıl ve demokratik yöntemi benimsediğini her fırsatta ilan etmiştir" diyen Baştürk, ayrıca 1961 Anayasasının engel olmadığı demokratik sosyalizmin savunduklarını, ancak sosyalizmin temsilcisi, sözcüsü iddiasında olmadıklarını da dile getirdi. Baştürk bir başka suçlamayı da şöyle yanıtlıyordu: "Eğer grevlerle ekonomiyi felce uğratmak, hiç değilse petrol, enerji, ulaştırma, belediye hizmetleri gibi stratejik işkoşullarının tercih edilmesi gerekirdi. DİSK'e bağli sendikaların grevleri

sadece tekstil ve metal işkollarında yapılmıştır." Gerçek oydu ki, DİSK ekonomiyi çökertmek şöyle dursun, tersine onun dahna sağlam bir yapıya kavuşturularak güçlenmesi ve işçi ve diğer emekçi halk yararına işlemesi için elinden gelen çabayı göstermişti.

Sonuç olarak, tüm çekilenler ne ilkti ne de son. İyi güzel mutluluğu arayanlar ile sömürü ve baskının yandaşları arasındaki kavga sürecekti. Baştürk yine de "çocukların bir gün mutlaka geleceğe umutla bakabileceklerine" inancını belirttikten sonra savunmasını sürdürüyordu: "Biz ne yaptıkça, Türkiye'de demokrasinin varlığına inanarak ve onu dana da güçlendirmek için yaptık. Burada bulunuşumuzun nedeni de yasal haklarımızı sonuna dek kullanmış olmamızdır. Tarihin değişmez yasa, gerçekten doğrudan yana olmaktadır. DİSK de her zaman doğruyu, gerçeği savunmuştur. En büyük taahhüdümüz tarih ve toplumsal gerçeklerdir.

İhtilalin Mantığı

Baştürk'ün ardından Fehmi Işıklar, "5 yıl onra ilk kez ettiği, kutsal sayılan savunma hakkını" kullandı ve ilk olarak "mahkemeden adalet beklemediğini" söyledi. Çünkü 12 Eylül'e başlayan DİSK davasında hukukun en temel ilkeleri çiğnenmişti ve bu davada adaletin gerçekleştirilmesine inanmıyordu. "Sorgulama ve delillerin değerlendirilmesi aşamasında da ortaya koyduğumuz gibi, bu davanın hukukla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Çünkü bu davada hukukun en temel ilkeleri çiğnenmiştir. Bu davanın temeli hukuk değildir. Bu davanın temeli ihtilaldir; ihtilalin mantığı, kuralı ve hukukudur. Güçlü olan güçsüzü ezmiştir. Olay bu kadar açık ve nettir."

Işıklar'ın savunması mahkemede tartışmalara neden oldu; mahkeme savunmada, mahkemeye ve iddia makamına hakaret bulunduğu gerekçesiyle 1.Ordu Komutanlığına suç duyurusu kararı aldı. Ertesi durumda bu karara itiraz eden sanık ve avukatlara "Işıklar'ın savunmasında hakaret bulunmasına karşın tutuklanmadığını, bu konuda söz almakta ısrar edilmesinin mahkemeye yeni bir hakaret sayılacağını" bildirdi. Ayrıca mahkeme disiplini bozucu suç olarak kabul edilerek gerekli işlemin yapılacağını belirtti. Yine de avukatlar mahkemeye verdikleri

dilekçede, suç duyurusu kararının savunma hakkını kısıtlayan ve sanıklarla avukatlara gözdağı verici niteliğine değindiler. Ayrıca duyurunun, sıkıyönetimin kalkmasından sonra artık hiçbir yetkisi kalmamış olan 1. Ordu Komutanlığına yapılması, davanın geleceği açısından ciddi kaygı ile karşılanmıştı. Öte yandan uygulama nedeniyle sanıklar mahkeme heyetini reddettiler. Bu konuda tartışmalara söz alabilen Fehmi Işıklar, başlangıçta mahkemeden adalet beklememesinde ne denli haklı olduğunu, savunma bitiminde verilen kararlar bir kez daha gördüğünü söyledi. "Yasalara inarak bir hakkı kullanmanın ne denli yanlış olduğu bir kez daha bana gösterilmiş ve tarafsız olamayacağınız inancım bir kez daha doğrulanmıştır." Sonuçta, mahkeme "kendisinin reddedilmesi" ve Işıklar'la ilgili suç duyurusu kararından dönülmesi istemlerini kabul etmedi.

Işıklar'ın sözkonusu tartışmalara yolaçan savunması yazılı olarak 369 sayfadan oluşuyordu. Savunmasının bir bölümünde, DİSK'in işçi sınıfının yalnızca sendikal alandaki temsilcisi olduğunu ve yalnızca bu alanda görev yaptığını söyleyen Işıklar, DİSK'in işçi sınıfının ekonomik, politik ve ideolojik alanda üçlü mücadelesini vurgulayarak, bu üçlü mücadelenin bütünlüğü içinde sendikal alanda kendi payına düşeni üstlendiklerini bildirmişti. DİSK sosyalizmi savunurken de bunun bilinci içinde olmuştu. Çünkü DİSK aynı zamanda bir kitle örgütüydü; bu anlamda çeşitli dünya görüşüne sahip olan işçileri kendi bünyesinde

toplamış ve temsil etmişti. "12 Eylül'de gözaltına alınan DİSK'li sendikacılar arasında sosyal demokrat bir parti olan CHP, liberal ve sağcı bir parti olan AP, dinci yanı ağır basan ve sağcı bir parti olan MSP üyesi olanlar vardı ve bütün bu arkadaşlar komünist ve sosyalist diye ağır işkencelere uğradılar."

DİSK sosyalizm önerisini aynı zamanda bağımsızlık ve demokrasi önerisi kile birlikte yapmıştı. DİSK'in bağımsızlık önerisi tam bağımsızlık ilkesine, demokrasi önerisi ise çıkarları çelişen tüm sınıfların kendi çıkarlarını savunabildiği, genel ve eşit oy ilkesini benimseyen seçime dayalı çoğulcu demokrasydi. Bu anlamda DİSK "savunduğu sosyalizmden dolayı, proletarya diktatörlüğünü amaçlayan Marksist-Leninist parti, ya da komünist parti durumuna gelmiştir" diye nitelenezmezdi. İddia makamı böyle bir nitelenelemeyi yapabilmek amacıyla, DİSK ana tüzüklerini, sınıf ve kitle sendikacılığı temel ilkelerini bozmalara uğratmış, makaslayıp, cımbızlayıp, yeniden ve bir başka biçimde monte etmiş, kavram ve kelimeleri kullandıkları anlamdan, daha doğrusu kendi anlamlarından farklı bir biçimde yorumlayarak, kıyas ve telkin yöntemini sonuna kadar zorlamış ve suç yaratmaya çalışmıştı.

1474 Sanık kaldı

Işıklar'dan sonra iddianamedeki üçüncü sanık DİSK Yürütme Kurulu Üyesi Celal Küçük'ün savunmasına başlandı. Böylece 4 yıl 3 aydır süren DİSK davasında, savunmasını yapacak olan 1474 sanık kaldı.

“Muzır” Yasa

Her ülkede basınla iktidar arasındaki ilişkilerin iyi olması en rastlanan bir durumdur. Türkiye’de de Özal’ın basınla balayı dönemi pek uzun sürmedi. Son dönemlerde Özal bunu pek sık belirtmeye başlamıştı. Daha öncesinde yapılan anketlerde ANAP en çok oy oranına sahip olarak belirlendiğinde, bu neticeleri gayet muteber addeden Özal, son zamanlarda aksi neticeler alınca, aynı yaklaşımı göstermemektedir. Çifte standart uygulaması pek yabancısı olmadığımız bir olgu. Özal’da da bu belirtileri görmek şaşırtıcı olmuyor. İşlerin iyi gitmediği bir süreçte basının bunu, en iyimser şekilde bakılrsa da seslendirmemesi beklenmemeliydi! Ne var ki icraatın içinden programlarında çizilen iyimser tablolar, hayatın gerçeğiyle karşı karşıya olan halk için hiç de bu iyimserliği kabullenebilme imkanı vermiyor. Bu böyle olunca basın da “icraatın içindeki” tarzıyla yetinemezdi, ve “icraatın dışında” bakışın fazlasıyla günlük basında yer edinmesiyle mevcut yayınların herbirinin varolan hoşnutsuzluğu kendi çerçevesinden yansıttığı bir süreç yaşanıyor.

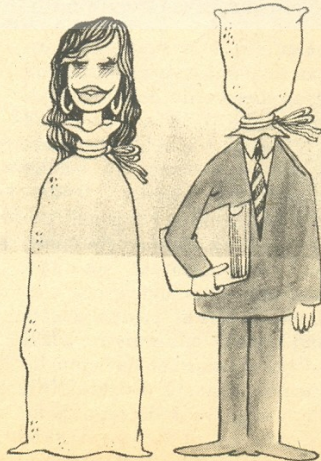
Muzır Neşriyat Kanunu’yla bir taşla iki kuş vurmanın başarılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bir yandan iktidar tarafından artık destek değil, köstek olarak görülen basını Demokles kılıcının gölgesiyle sindirmek amacı; diğer yandan “koalisyon” partisi ANAP’ın dinsel kanadını hoşnut bırakarak, başka hiçbir alanda sağlayamadığı desteği artırmak. Aslında son dönemde giderek uhrevileşme boyutunda gelişme, yaygın bir saptama haline dönüşüyor. İktidar sorunları uhreviyatla çözüme gibi dinsel telaffuzu ağzından düşürmez oluyor.

Muzır Neşriyat Kanunu sadece cinselliğin metalaşmasına karşı bir çabanın ürünü olmakla sınırlı değil. Eğer sadece bu yönüyle belirlense, hiç de büyütülecek bir konu haline dönüşmeyebilirdi. Oysa bu yasa getirdiği denetleyici kurulla, basın zaten şu anda yürürlükte olan yasayla iyice sınırlanmış durumdayken, yeni bir baskı ve tehdit mekanizması

oluşturmakta. DP’nin tahkikat komisyonlarını çağırıştıran bu yasa, gir para cezaları hükmüyle basını güdümlü hale dönüştürme ihtimalini içinde taşıyor. Ve haklı olarak bu yasa ve kurul bizzat basın tarafından “sansür yasası” ve “sansür kurulu” olarak adlandırılıyor.

Cinselliği istismar ve metalaştırmanın yaygınlık kazandığı basını da içine alan yükseliş son dönemlerin eseridir. Toplumun çözümsüzlüklerini açacak seçenekleri oluşturamadığı bir süreç yaşandı, ama giderek bunun aşılına başladığı, toplumun gündemindeki konuların daha ağırlıkla siyasi seçenekler üzerinde yoğunlaşmaya başladığı bir süreçte işaret etmek gerekiyor. Dolayısıyla, ‘çarpıtılmış nesnelere’ az da olsa etkinliklerinin görece azaldığı bir anda bu yasanın çıkarılmasına ilişkin zamanlama dikkat çekicidir. Bir müddet önce hoşgörüsüyle ya da en azından sessizlikle karşılanılan bugün karşısında yer alınması, sadece bu niyetlerle sınırlı olunmadığının göstergesi olmaktadır.

İslami değerleri öne çıkaran iktidar partisi temsilcileri bu yasayı da bu görüntü altında saf niyetlere bağlıyorlar, ama bunun ardında özgürlüğün kısıtlanmasına, siyasi baskı aracı haline dönüştürülmesine açık olan yasa maddeleri gözardı

edilmeye çalışılıyor. Sorunun önemi buradadır. Olayı laiklik, anti-laiklik tartışması sınırlarına sıkıştırmak zaten iktidar partisinin de arzuladığı çerçevedir. (Aynı bir başka biçimde Vehbi Dinçerler’in bira savaşında da gündeme geldi.) Uygulamasıyla özgürlükleri kısıtlayıcı eğilimini belirleyen iktidar partisi, yasa gereği kendisinin oluşturacağı hem savcı hem yargıç 11 kişilik kurulun, kimilerine adlandırıldığı şekilde, bir “sansür kurulu”na dönüşeceği açıktır. Özal’ın tarifıyla bunun sansür olmadığına dair teknik açıklama olayın özünü değiştirmemektedir. Yasaklanmanın yayın öncesi veya yayın sonrası olması sonuçta neyi değiştirdir.

Toplumun özgürlükler için atacağı adımların önüne dinsel etkileri çarpıtarak engel haline getirip bu adımları etkisizleştirmeye yönelik tutumların gelişmesi, halkın zaten varolan çeşitli engeller yanında böylece pasifize edilme çabaları, üzerine düşünülmesi ve açığa çıkarılması gereken bir olgudur. İktidar göstermektedir ki, iktidarda durabilmesini özgürlüklerin geliştirilmesine değil, özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla eş tutmaktadır. İlk anlarda alternatifler içinde demokratikleşmeyi en çabuk sağlayacak parti olarak çizdiği görüntüyle toplumu umutlandıran iktidar partisi ANAP, giderek bu görüntünün içinin boşluğunu bizzat kendi ispat etti. Şu bir gerçektir ki her şey baştan kolaylıkla değerlendirilemiyebiliyor, bırakalım halk kesimlerini, birçok aydında da böylesi bir yanılgı doğdu. Ancak şimdi, bu beklentinin boşuna olduğu iktidarın bunca zaman içindeki uygulamalarıyla giderek daha da açıklığa kavuşuyor.

Özal’ın ‘yasakçı zihniyete’ karşı oluşunun sınırları ekonomik sisteme dairdir; toplumun bütününe ilgilendiren özgürlükler söz konusu olunca ‘yasakçı zihniyet’ kendisinde vücut buluyor. Egemen düşünce ve egemen kesimler toplumsal özgürlüklerin her alanda daraltılması doğrultusunda hareket ediyor. Sonuçta bu yasanın fiili uygulama alanının genişliği veya geçersizliği, anlamsızlığı, toplumsal eğilimin kendisi tarafından belirlenecektir. Özal’ın demokratik ülkelerde de bunlar var diyerek örnek gösterdiği kimi ülkelerdeki işleyiş hep bir tarafa yontulmaktadır.

Demokratik Hakların Güncelliği ve Anayasa

Ömer TÜLEK

"Osmanlı Meşrutiyeti'nin anası olan 76 Anayasasının ömrü pek az oldu. Çünkü ne Sultan ne de Halk, yenilikçilerimizin kendilerine yüklemek istedikleri rolü oynamaya razı oldular. Üstelik Hükümdar bu yenilikçilerle uğraştı, tümden ügümsüz olan halk da onları aramadı. Bu nedenle söz konusu eylem, düzenleyicilerin aleyhine döndü. 76 yenilikçilerinin çoğu sürgünlerde can verdi. Bir süre bağımsızlık isteğinde bulunan bürokratlar da Padişah tarafından tamamen elde edilerek en uysal ve bağılı birer araç durumuna getirildiler. Böylece anayasa, amacından saptığı için ülkede yeni bir yükselme ve ilerleme dönemi başlatacak yerde, bilinen Sultan Hamid yönetimini getirmekten başka bir işe yaramadı."

(Prens Said Halim Paşa)

Anayasa sorunu siyasi tarihimizin gündemden düşmeyen bir parçası olmuştur. Gerçi uzunca bir süre tek parti döneminde gündemden uzak bir konu olması dönemin özelliğiyle uyumludur. Cumhuriyet öncesi dönemin de mutlakiyetçiliğe karşı meşrutî yönetim ve anayasa sorunu ile mücadelelere sahne olduğu açıktır. Avrupa'daki burjuva kitle devrimlerinin, gerileme sürecindeki Osmanlı devletini etkilemesi kaçınılmazdı. Hoşnutsuz halk kesimlerinin mevcudiyeti ile birlikte, despotik bir yönetimin muhalif gücünü, batının entelektüel etkilerine açık aydın bürokrat kesimden başka oluşturacak bir alternatif de yoktu. İmparatorluğun kapitalizmden görece gelişmiş bölgelerinin sonuçta ulusçuluk akımlarına ve Balkan harbi sonucunda Avrupa topraklarında Osmanlıdan kopuşla birlikte bağımsız ülkelerin oluşumunun bu süreçle ilintisi vardır. 1. Meşrutiyetin sonu, meşrutiyetçilerin umutla tahta çıkardıkları Abdülhamid'in eliyle oldu, bu dönemdir ki Osmanlı aydın bürokrat kesimin devlet kurtarıcılığı misyonuna bürünmesi ve Jöntürk olayı ortaya çıkmıştır. Bu dönemin en karakteristik özelliği eşzamanlı ve aynı biçimlerde olmasa da Avrupa'da burjuva devrimlerin nihayete ermeye yüz tutmasıdır. Avrupa'nın doğusundaki iki İmparatorluk ise despotik yönetimin sürdürücüleri olarak kaldılar. Bir yanda gelişen siyasi kitlesel muhalefetle karşı karşıya kalan Rus çarlığı, diğer yanda ağırlıklı olarak bölgesel muhalefetle karşılaşan ve aydın bürokrat kesimin de devleti kurtarmak için formüller arayışı içinde, batıdaki yeni gelişmeleri uygulayarak, benimsediği bu yönde muhalefetini ortaya koyduğu Osmanlı İmparatorluğu. İşte bu Osmanlı aydınlar ki kitlesiz devrimlerin, kitlesiz yenileşmenin ikircikli önderi oldu. (1)

1876 Meşrutiyetinin ardı Abdülhamid istibdadıyken, 1908 Meşrutiyetinin İttihat Terakki sultasını oluşturması sadece bir tesadüf olmadı. Bütün bu gelişmelerin içinde halkın doğrudan yer almaması, almasını gerektirecek nesnel temellerin yokluğu, neticede her gelişmenin kitlesizlik karakterini de ortaya çıkardı. Gecikmiş bir burjuva devriminin, kapitalizmi yukar-

dan geliştirme yöntemine düşmesi, bir anlamda kapitalizmin Almanya'daki Bismarck tipi gelişme şeklinin gecikmiş olarak sonuçta bağımlı kapitalizmi oluşturma süreci, bugüne gelen sürecin ana karakterini ortaya koyabilir.

Kapitalizmin bütün bu dönem boyunca gelişmesini sürdürmesine karşın 'Anayasal Demokrasinin' gecikmeli ve düzensiz gelişimi salt hoşgörüsüzlük açıklamasıyla izah edilebilir mi? Elbette açıklama bu olamaz, batı türü 'Anayasal Demokrasinin' ortaya çıkmasının özel bir yolu olduğu açıktır. Toplumsal mücadelelerin uzun zamana yayılı ve bu mücadelenin unsurlarının bir dengesi sonucunda ulaşılmış bu yapının şu anda oluşmuş organlarıyla kendisini temellendirdiği ve sürdürdüğü belirli olan bir gerçekliktir. Aristokrasiye karşı birlikte mücadele eden kapitalist ve emekçi kesimlerin bu koalisyonu, kapitalizmin egemen olmasıyla birlikte karşıtıla dönüşüverdi. Kapitalizmin dünya sistemi haline gelmesiyle birlikte bu özel yolun aynen tekrarını da bir başka yerde izleyebilmek mümkün olmadı.

'Anayasal Demokrasi'nin Türkiye'de de böylesi bir yolu izlemesi mümkün değildi ve sonuçta da izlemedi. Ancak her siyasi bunalım dönemi, toplumun gündemine Anayasa sorununu getirdi. '61 Anayasası siyasi hak ve özgürlüklerde geçmiş döneme nazaran genişlemeyi getirirken 71'deki bunalım dönemi 61 Anayasasında değişikliklerle kimi kısıtlamaları gündeme getirdi, nihayetinde 1982 Anayasası demokratik hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı niteliğiyle, eski anayasasının yerini aldı.

Nasıl ki dün 61 Anayasası bütün toplum kesimlerinin siyasi tartışma noktası haline gelmişse, değişik bir biçimde bugün de 82 Anayasası tartışma gündemine geldi. Bütün siyasi partiler bu tartışmanın içindeler. İktidar partisi dışında anayasa konusunu bütün partiler öncelikli sorun haline getiriyorlar. Siyasetin solun-

dan sağına eski siyasiler, sendikalar bütünüyle bu tartışmanın içindeler.

Sorun sadece anayasanın tartışılması da değildir. Anayasanın oluşum süreci ve o günün koşullarında ortaya çıkan siyasi partiler ve dolayısıyla siyasi partiler rejimidir de. Böylece 6 Kasım seçimleri de bir tartışma zemini oluşturmaktadır.

Tarifi Çeşitli Demokratik Yönelişler

Toplumların gelişim süreçlerinin önceden belirlenip planlanması mümkün olmadığına dair düşünce, kimileri aksi kamda olsa bile, Türkiye'de bugünkü siyasi durumun ışığında haklılığını belgeliyor. Bir yanda kendini iktidar mahkumu görmüş MDP, diğer yanda 'sürpriz' iktidar partisi ANAP. Öyle ki MDP kendisinden başka hiçbir kesimin varlığına ihtiyaç duymadığı bir parti haline dönüşmüş durumda. "Hafızai beşer nisan ile maluldür" diyenler boşuna dememişler. Çok değil, bundan 3 yıl gibi kısa bir zaman önce, arkasında geniş destekle, siyaset adamından ziyade yüksek devlet şahsiyetlerinden oluşan elit kadrosuyla, adeta mistik bir yaklaşımla 'seçilmiş insanlardan' oluşan, olağanüstü koşulların, özel hazırlanmış, demokrasiye geçişi kusursuz olarak sağlayabilecek tek iktidar adayı olarak etkin kurumların onayından bahisle şaşaayla kurulmuş, kurdurulmuş bir parti değil miydi MDP? Devlet yöneticiliğinden halk desteğine dayalı siyasi önderlik kimliğine ulaşmanın yollarının pek de öyle kağıt üzerinde planlarla olamadığını, bugün hayal kırıklıklarıyla müsteki olan bu parti kadroları göz önüne açıkça sermiyorlar mı? Kabul görmüş partilerin seçime katılmasıyla 6 Kasım'da oluşturulan parlamentonun bugün bütün kesimlerce reddedilen, halk desteğini yitirmiş partisi MDP'nin bir zamanlar Başbakanlığa keskin gözüyle bakmış eşki lideri, kendi parti kongresinde, yakın geçmişte canlandıran milliyetçi gençlerin sloganlarıyla, başkanlık elde etmeye çalışırken koltuğundan olmadı mı?

Siviliyle, bürokratiyle, otoriter rejim yanlısıyla, demokrasiye usul usul geçiş yanlılarıyla, egemen kesimlerin çoğunlukla uzlaştıkları MDP alternatifi ölü doğmuş bir çocuğa dönüverdi bir anda. Bütün bunlar, egemen kesimlerin toplumsal dengede ağırlıklarını çok fazla artırdıkları dönemlerde dahi, iç ve dış dinamikler ve halk yönelişi o anda başka bir alternatif bulunmadığında kendisine daha popüler gelen, egemen kesimler içinde azınlıkta bir yönelişi iktidar yapabiliyor.

Elbette bütün bunlardan kalkıp varolan böylesi bir duruma olduğundan başka tarifler yüklemek gereksizdir. Sorun böylesi bir durumun gerçek temellerini belirleyecek değerlendirmelerle sınırlı çizgilerini belirleyebilmektir. Unutulmamalıdır ki egemen kesimlerin siyasal yönelişlerinde herhangi bir anda farklılaşabilen tutumları ezeliyetten ziyade, iktidarlarının sosyal varlıklarını sürdürmeyle matuf bir olgu olduğunu tesbitte, o an geçtiğinde yeni duruma uyumlaşma, sonuçta ortak çıkarlarının mevcudiyetinin bilinciyle hareket etmektedir.

Ve sonuçta, belirlenmiş süreçlerin belirlenmemiş iktidarı olan ANAP, ekonomide liberalizm programıyla iktidar olurken, kimilerinin vehmettiği gibi siyasi liberalizmin müjdecisi olmadı; aksine, emekçi kesimler için her alanda sınırlanan demokratik haklarının daha da geriletilmesinde aktif rol oynamaya başladı. Ekonomide liberalizmin şu yaşadığımız çağda nasıl vücut bulacağına dair kahlınlere başvurmadan başka çare yokken, ANAP iktidarı şirket kurtarıp şirket batırarak, sermayenin merkezileşmesi sürecinin hızlandırılmasında uygulanan ekonomik politikalarla destek sağladı. (2).

Piyasa ekonomisi yaratılma çabaları ardında yapılan yasal düzenlemelerin herbirinin tekelleşme sürecine daha bir yol açtığı, iktisat ilmine şöyle bir göz atışlar için dahi kolay çözülebilecek bir gerçek değil midir? 24 Ocak kararlarında ifadesini bulan Türk kapitalizminin restorasyonunun, 6 Kasım seçimlerinde bu programın sahibi Özal'ın partileşmesi ve iktidar olmasıyla, ardından siyasi liberalizmi umanlar ve o günleri otoriter rejim yanlılarına karşı bir halk tepkisi olarak değerlendiren ANAP'ı da bu zemine yerleştirenler, bugün başka bir ANAP gerçeği ile karşı karşıyadırlar. Bugün artık ANAP'ın MDP'yle ilgili siyasal literatüre yerleşti.

Aslında olan nedir? Şu boş umutlar ve şu boş hayal kırıklıklarının nedenlerini nerede aramalıyız. Bunun cevabı politik sürece gelişmelere dair politik pusulaların kaybedilmiş olmasıdır. Politik güçlerin, politik yönelişlerin sonuçta ardıl nesnel temellere dayandığını gözardı etmektir. Belirli bir tarihsel anda emekçi kesimlerin sosyal, ekonomik, siyasi, örgütsel güçlerinin en asgari düzeyde olması karşısında egemen kesimlerin, ki en asgari düzeye indirmeyi hedefleyenlerin ve bunu sürdürenlerin de bu kesimler olduğu dikkate alınır, siyasal temsilcisi olmayı siyasal varlığının temeli edinen bir parti neden kendi dayandığı güçlerin eğilimi aksine hareket etsin. Böylesi temelsiz kalkış verileriyle, yanılsamalarla karşılaşan politik yaklaşımlar çok önceki zamanlarda olmadı; şu geçirmiş olduğumuz üç yıllık evredir sözü edilen. Nedir ki, aynı yanılsamaların yakın deneyimlerin süktü hayaline rağmen vuku bulmayacağını söylemek de mümkün değildir. Bu yaklaşım sahipleri için her olay kendine özgüdür, siyasetin görece bağımsızlığını bir aşama ileri götürüp, iyiden iyiye bağımsız bir olgu haline getirmek de mümkündür onlar için.

Nitekim bugüne dair siyasi duruma baktığımızda, demokratik haklar hangi uzlaşmalarda aranıyor, tartışılan anayasa sorunu hak ve özgürlükleri kazanım çabalarında hangi oranda gerçekçi temellere oturtulabiliyor.

Zamanın herşeyi değiştirdiği, dün kutsananın bugün hoşnutsuzlukla karşılanabileceği gerçeği, veya bunun tersi toplumsal değer değişimi bugünün Türkiye'sinde çok açık bir biçimde kendini ortaya koyuyor. Yönetilenler geçmişte kendi çıkarları aleyhine yöneticilerce söylenen, uygulanan herşeyi, kimilerince anlaşılmasız bir biçimde desteklerken, bugün artık aynı toplumsal durumu saptayabilmek mümkün değildir. Aksine kitle bilinci giderek, yaşanan deneyimin getirdikleri ve götürdüklerinin farkına varıyor, belirli bir

anda yığılmış sorunlardan kurtuluşun maliyetinin faturasının toplumsal kesimlerin hakkaniyete dayalı bölüşümüyle gerçekleşmediği, sıkıntılarının giderek katlanmasıyla kendini hissettiriyor.

İşsizlik, hayat pahalılığı ve giderek düşen kitlesel hayat standardı ve bütün bu sorunlara karşı kendisini dile getirecek, tam anlamıyla yansıtacak, politik, sosyal, ekonomik örgütlenmelere sahip olmayan emekçi kesimler, bütün bu olumsuzluklara rağmen, halihazır siyasi platformdaki siyasi güçlerin bütün bu sorunlara eğilmelerini zorluyorlar.

Buna mukabil kurulu muhalif siyasi partilerin herbiri kendi özgün durumlarına göre muhalefet stratejileri geliştiriyorlar. Bunlardan biri sağ ve sol ayrımı diğeri ise 6 Kasım seçimleri ile kabul gören ve görmeyen pariler arasındaki ayrılaşmadır. 6 Kasım seçimleriyle iktidar olan ANAP var olan yapının bütünüyle sürdürülmesinin en etkin savunucusudur. MDP de kendi varlığının nedeni olan Kasım seçimleri üzerine herhangi bir tartışma açılmasının karşısında yer alıyor. Bu ayrımda iki zit yapının birleşmesinden doğan SHP ise konunun dengesi üzerinde yer alıyor. Bütünüyle yapının dışında olan DYP ve DSP ise doğrudan var olan yeniden düzenlemenin açıkça karşısında yer alıyorlar. RP de bu noktada bu iki partiye daha yakın bir konum içinde bulunuyor. Siyasal platformda kısaca özetlenebilecek bu yapılanma güncellenen politik tartışmaların da belirlenmesine etkide bulunuyor. Bir yanda ANAP, DYP, MDP ve RP'den oluşan sağkanat partileri diğer yanda SHP ve DSP'den oluşan sosyal demokrat partiler olarak sol kanat, ama güncel politikadaki saflaşma bu temellere değil bir dönemin simgeleşmesi olarak ortaya çıkan 82 Anayasası karşısındaki tavrı alışlara göre belirleniyor.

82 Anayasası ve Partiler

Şunun altını çizmek gerekir ki kurulu partiler için Anayasa tartışmasının kalkış noktası geçici maddelerin eski siyasilere koyduğu yasaklar üzerine olmuştur. Böylesi bir yaklaşımın güdüklüğü süratle ortaya çıktı. Olayı bu temelden ayırdığını ilk beyan eden de Bülent Ecevit oldu. Elbette bu anayasayla siyasal hakların daraltılmasının çerçevesi sadece sayıları sınırlı eski siyasilerle belirlenmiyordu; bunun ötesinde geniş anlamda toplumsal siyasal katılıma konulan engeller 82 Anayasasının belki de en temel özelliklerinden biridir. Bir yandan DYP, bir yandan Süleyman Demirel'in Anayasa üzerine açtıkları tartışmanın, geçici maddeler eleştirisinin sınırlarını aşması ve sonuçta Yeni Anayasa önerileri üzerine DSP ile oluşturulan hemfikirliğin daha öncesine dayanan temelleri hiç de uyumlu değildir. En azından 82 Anayasası hazırlık aşamasında ve öncesinde DYP geleneğinin geçici maddeler hariç olmak üzere bizzat kendisinin böyle bir Anayasa eğilimi içinde olduğu hatırlanabilir bir gerçektir. Mutlaka her şeyin zamanla belirli değişiklikler göstereceği tabiidir. Sağın geleneğini sürdürdüğünü söyleyen DYP'yi hangi süreç böylesi 'Demokrasi' yandaşlığına götürüyor. (3)

İçinde bulunduğumuz süreç hiçbir partinin sadece kendi haklarını arayışla kitle desteği bulabileceği im-

kanını sunmamaktadır. Neticede DYP'nin kişilere siyasi hak talebini bu sınırları aşarak, aşmak zorunda kalarak toplumsal, siyasi, sosyal, ekonomik haklar talepleri üzerine yaklaşık üretmesine neden olmuştur. DYP genel başkan yardımcısı Mehmet Dülger'in Yeni Anayasa isteminin İnsan Hakları Beyannamesi temellerinde oluşturulması teklifi bu sürecin sonucudur. Öte yandan farklı yöntemlerle de olsa sosyal demokrat partiler DSP de SHP de anayasa sorununu ön plana çıkarmaktadırlar. Geleneksel sağ ile geleneksel 'sol'un böyle bir müşterek nokta yakalaması, görünürde ve kimilerin de savunageldiği biçimde, siyasi demokrasiyi 'batı demokrasisi'ni Türkiye için yakın bir ihtimal haline getirmektedir. Gerçekten de kurulu partilerin herbiri siyasi hoşgörü biçiminde beliren yaklaşımı otoriter rejim tehdidine karşı en temel savunma aracı olarak görmek eğilimindedirler. Görünüre yetinmeyle üretilecek bir yaklaşımda deneyim ve anılar dikkate alındığında partiler rejiminin ancak partilerin ortak savunusuyla ayakta kalabileceği sanısını uyandırabilmektedir. Böylesi bir uzlaşma, halen ortaya atanlar tarafından dahi içeriği somutlaştırılmamış bulunan yeni bir anayasayla olabilir mi? Veya şu anda partiler düzeyinde geliştirilen bu yaklaşımlar, şu andaki durumuyla iktidar yetkililerinin ağızında depolitizasyona uğratılmış, ve uğratılmaya çalışılan kitlelerin bunu aşamadığı bir süreçte, yukardan, kitleselleşememiş partilerce kurulabilir mi? Şu andaki olay, parlamenter demokrasiyi sürdürmeyi başaramamış olan geleneksel sağ ve sosyal demokrat partilerin 82 anayasasının oluşumunda hiçbir etkinlikte bulunmayışları, bulunamayışları ve bu anlamda vaktinde yapılamamış olanın ertelenmiş bir biçimde bugün gündeme getirilmesidir. Aslında Türkiye siyasi geleneğinin bir başka biçimde bugün varolan tartışmalarda temelsiz yaklaşımlarının yeniden gündeme geldiği bir gerçektir. Toplumsal özgürlüklerin hukuksal metinler öncülüğünde yerleştirilmesi anlayışı, geleneksel bir yaklaşımın ürünüdür. Bugüne değin akademik tartışma ve yaklaşımlar da (buna politikacılar da dahildir) dahil olmak üzere siyasi pratikte bu gerçek her daim göz ardı edilmiştir. Olayın diğer bir yönü de Kurucu Meclis önerisiyle şekillenen yeni Anayasa önerisinin şu andaki durumda propagandif olmadan öte ne derece gerçeklik taşıdığını belirleyebilmektir. Her siyasi talep zamanın siyasi koşullarını değerlendirip hayat kazandığı ölçüde anlamlıdır. Kurucu meclis ve anayasa değişikliği bütün uluslararası deneyimler gösterdiği gibi toplumsal bunalm dönemlerinde bütün ulusların belirli tarihsel anda gündemine gelmiş ve o noktada çözümlenerek aşılabilemiştir.

Türkiye toplumu içinde 82 anayasasının danışma meclisince hazırlanmış süreci ve referandum anı böylesine bir durumdu ve işte o süreçte bütün siyasi katılımla birlikte bir kurucu meclis ve serbest seçim, Anayasasının oluşumuna toplumsal bir yöneliş mesajı olurdu. Bugün 82 anayasasının oluşumunun serbest ve bütün siyasi partilerin ve görüşlerin katılmadığı sınırlandırılmış bir ortamda oluşturulmuş olmasının anayasa muhalifi partilerce eleştirilmesinin yeni bir anayasa için gerekçeleri ne kadar haklıysa, bu gerekçeler tek başına kurucu meclis ve anayasa önerisinin siyasi gündem maddesi haline getirilmesi için o derece yetersizdir. Yeni bir anayasanın gerekliliğini varolan anayasanın yapılaş sürecinin eleştirisiyle sınırlamak tek başına bir

anlam ifade etmez, unutulmalıdır ki en azından sosyal demokrat ve de demokrat kesimlerin savunduğu ve halen de savunageldiği 61 Anayasası da halk tarafından seçilmiş bir kurucu meclisçe yapılmamıştır. Elbette bu kitle katılımının gereksizliği üzerine bir özür olmaz. (4)

Kurulu muhalif partilerin hukuki metinler üzerinde yoğunlaştırdıkları bu yaklaşımın, kitlesel katılımsız yukardan değişiklikler çabalarının, eğer amaç çok aktüelleyen sivil topluma ulaşmaksa, bununla ne kadar uyumlu olduğu kuşkuludur. yine de sonuçta yukardan bir anayasa inşa edilebilir ama 'sivil toplumun' yukardan inşası mümkün olmayacaktır. İktidarın depolitizasyon amacı ve uygulamasına karşın, muhalif partiler lafzi olmaktan öte kitlelerin kendi sorunlarına sahip çıkması doğrultusunda bir yöneliş içerisinde bulunmaktadırlar. Kimi yerel seçim faaliyetleri, paneller dışında, depolitizasyonu etkisizleştirecek bir yöntem de izlenmemektedir.

Toplumun emekçi kesimleri için şu anda varolan Anayasa ve mevcut kanunlarla, toplumsal haklarında geçmiş durumla kıyaslanmayacak derecede gerileme sözkonusudur. Emekçi kesimlerin aleyhine bozulan toplumsal dengenin değişimi açısından çeşitli yönlerde hakların kazanımı için mücadeleye ihtiyaç vardır. Kurulu partilerin temkinli demokrasi adımları veya sözde radikal söylemlilerden çok, somut hedefe dair pratik adımların gerçek ve kalıcı olacağı üzerine yöntem izlemek gerekir. Toplumun emekçi kesimlerinin sesinin bastırıldığı bir süreçte hangi toplumsal özgürlük talebinin bütünsel olarak gerçekleşebileceğinden bahsedilebilir. Eğer sendikacı işçiler, sendika yasalarına, grev ve toplu sözleşme yasalarına karşı seslerini duyuramıyorsa veya seslerini duyuracak yöntemler izlenmiyorsa, eğer işsiz yığınlar seslerini duyuracak bir platform bulamıyorsa, eğer öğrenciler YÖK ile karşılarına dikilen eğitim sisteminin karşısında seslerini duyuramıyorsa ve muhalif olduğunu söyleyen partiler böyle bir desteği kazanmaktan uzak dururlarsa, hangi zorunluluk bu talepleri gerçekleştirecektir. Kağıt üzerindeki değişikliklerin yine kağıt üzerinde kalabildiği gerçeği hiç de yabancı olmadığı bir olgudur. Yeni anayasa veya anayasa değişikliği üzerinde yoğunlaşan milli, tarihi, toplumsal veya ne ad verilirse verilsin siyasi uzlaşma şu andaki durumda egemen kesimlerle, emekçi kesimlerin uzlaşması biçimini bile vermekten yoksundur. Bir yanda egemen kesimlerce destek sunulmamış, işadamlarının rağbet göstermediği sağın geleneği misyonuyla ayakta duran DYP, diğer yanda CHP geleneğinden kaynaklanan sosyal demokrasi (Burada ne DYP'nin Hıristiyan demokrat ne de sosyal demokrasinin İKP olmadığı açık değil mi?) Zaten bu kadar öne çıkarılan olayın gözden kaçırılan ya da yok farzedilen yanı, böylesi bir uzlaşmanın faktörlerinden biri olması gereken işveren çevrelerinin yönelimlerini hiç de bu formülasyona yaklaştırmamalarıdır. Uzun süre iş çevrelerince ANAP'ın yedeği olarak değerlendirilen DYP, Mehmet Yazar olayını bu yüzden yaşadı.

bürokrasi ile uzlaşmanın gündemde olduğudur. Öte yandan sosyal demokrasi önümüzdeki süreçte emekçi kesimlerin oy desteğine sahip olabilir, ancak her düzeyde genel kitle örgütlenmelerinin zayıf olduğu şu andaki durum sınırlı demokratik gelişmeler dışında emekçi haklarının kazanımında ve egemen kesimlerce kabullenebilir olması için yeterli bir temel oluşturmamaktadır.

Eğer yaşayan hukuki olguları kendi başına toplumsal durumdan bağımsız olarak oluşan ve kalan bir olgu olarak değerlendirmiyorsak, toplumsal örgütlenmenin zayıf olduğu yaşadığımız süreç, adeta fetişleştirilen siyasi demokrasi amacının gerçekleşmesine imkan vermemektedir. Bütünsel demokratik özgürlüklerin toplumun gündem maddesi haline gelmesi yine toplumsal gelişmenin kendisi tarafından belirlenecektir.

Elbette mevcut kurulu muhalif partilerin mevcut hukuki yapıyı sorgulamaları ve siyasi, ekonomik hakların çeşitli nedenlerle gündeme getirilmesi toplumsal gelişme doğrultusunda olumlu eğilimlerdir. Durumun bu yanıyla yetinerek izlenecek yol, siyasi katılımı bugünden kurmayan ondan kaçınan bir gelişme, denilenin de tersi netice vermeye yol açacaktır.

Sorun bizatihi bugün toplumun gündemindeki her sorunun acilleştiği ölçüde mevcut anayasayla çelişmesini gündeme getirecektir. Anayasacılıkla ortaya çıkan her parti ve görüşte bütün bu sorunlar karşısındaki tavırlarıyla gerçek yapılarını belirleyecektir. Yoksa siyasi polemik haline dönüştürülüp içi boşaltılan anayasacılık görünümü (eğitici olmanın ötesinde) gerçekten şu an için çok az anlam ifade etmektedir. Şu anda bir af sorununun iktidar partisi de dahil olmak üzere anayasa karşısında partileri nasıl bir çıkmaza sürüklediği açıktır; bir yanda anayasanın affı engellediği maddelerden mahkum olan sol siyasi mahkumlar. Yeni anayasa öneren ve anayasa değişikliği öneren DYP de sosyal demokraside bu konuda bir değişiklik yaklaşımına girmemektedirler. SHP'nin önerdiği af tasarısı da anayasanın bu maddeleri içinde kalarak, dengesizliği sürdürmektedir. Bunun yanımda DYP bu konuda anayasa ile uyumlu olduğunu ifade etmektedir. Bütün bunlara karşın anayasa maddelerinin doğrultusunda bir affın çıkmasının toplumsal yönelişle çelişeceği açıktır. Anayasaya karşı olmak adına toplumun gündemindeki sorunların bir yana bırakılması paradoksu, emekçi kesimler için hayati önem taşımaktadır. Bir yandan siyasi katılım sorununu muhalif partiler ortaya koyarken, bunu gelecek seçimlerde iktidar olduktan sonra gerçekleştirmek gibi bir yaklaşım bugünden pratik yönelişler yapılmadan inandırıcı olabilir mi? Sonuçta kitlelerin her somutlaşan talebinin Anayasa öne sürülerek ertelenmesi kurulu muhalif partilerin siyasi kısırlığının bir özürü haline dönüşmektedir. Toplumda artma eğilimi gösteren muhalefetin küçük de olsa kazanımlara ihtiyacı vardır. Bu kısmi kazanımların güven duygusunu yükseltmesi başlı başına olumlu bir gelişim olacaktır.

Demokratik Haklar ve Siyasi Katılım

Bugün Türkiye'de toplumun önüne getirilen demokrasi projelerinin bütünü değerlendirilmek zorundadır. Elbette demokratik hak ve özgürlüklerin şu veya bu biçimde gerçekleştirilmesi talebini gündemine koyan her parti her kurum her çağrı bu bağlamda olumlu bir işareti toplumun gelişmesi doğrultusunda vermektedirler. İktidar partisinin sürdürdüğü ekonomik politik uygulamalara uyumlu geldiğinden ötürü varolan siyasi ve hukuki yapının savunucusu olması, statükonun korunması doğrultusunda çaba sarfetmesi karşısında, her yönden gelecek muhalefet çabalarının ortak bir paydası olması kaçınılmazdır. Ancak bugün varolan bu ortak paydanın üzerine olduğundan başka misyonlar yükleyerek farklı görünümle edinmekle mümkündür, bundan kaçınılmalıdır.

Halkın demokratik hak ve özgürlükler talebinin bütünü için Anayasa siyasi partilerin söyledikleri gibi birçok konuda bir engel oluşturabilmektedir. Ama bunun yanında anayasa dışında son dönemde çıkarılan kanunların da başlı başına öyle bir rol oynadığı açıktır. Örnek olarak sendikalar kanunu, toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunu, ağır kısıtlamalarla, işçilerin en basit ücret artış taleplerini gerçekleştirmeye çalışmalarını bile engelleyecek karaktere sahiptir. Bu örnek muhtelif alanlarda çoğaltılabilir sorunun özü de işte bu nok-

tada oluşmaktadır. Toplum yapısının ana metni olan anayasanın genelinde değişme ihtiyacı demokratik özgürlüklerin gelişmesi açısından bir değerlendirme olarak öne konulabilir ve bugün de muhalif partilerin değişik yöntemlerle de olsa ulaştıkları yaklaşım budur. Böylesi bir durum doğaları gereği halihazırdaki muhalif partilerin bütünü için beklenebilecek bir sonuçtur da. Veri partilerin kendi siyasi programlarının düzenin temelini teşkil eden temel hukuki metinle çelişmesi durumunda, buna karşı çıkarak kurumsal planda alacakları ve almak istedikleri yeri doğal hale getirmek çabaları, anlaşılır bir siyasi tutumdur. Ama bütün bunların da bütünsel olarak belirli bir halk desteği oluşmadan mümkün olması düşünülemez, demokratik özgürlükler bağlamında anayasa eleştirisinin gerçekten bu özgürlükler isteminden kaynaklandığına dair bugünden atılacak adımlar vardır. Toplumsal eğilimin bugün veri siyasi partilerin düşüncükleri tarzda doğrudan temel hukuki metin olan anayasayı sorgulamaya eriştiği söylenemez ama çeşitli alanlarda halkın, somut çıkarlarıyla ilgili olarak bir dayanışma ve taleplerini elde etme arzusuna yönelindikleri gerçektir. Bugün böylesi bir durumda, anayasayı öne çıkararak doğal gereksinim icabı bu anlayışa varan muhalif partiler, şu anda halkın karşı karşıya kaldığı sorunları çözme doğrultusunda edilgin duruma düşüyorlarsa, en basit olabilecek veya gerçekleşmesi hiç de anayasa değişikliği ihtiyacı duyurmayan demokratik hak ve özgürlük taleplerini gündemin etkisiz bir maddesi haline dönüştürüyorlarsa bütünsel planda vadedilen fakat somutlaşmayan demokratik özgürlükler projelerinin herbirinin gerçekten ulaşılması istenen bir hedef olduğu nasıl ispatlanabilir.

Bugün yakın zamana göre kıyaslanmayacak derecede en asgari düzeydeki hakların dahi elde edilmesi birinci dereceden önem kazanmıştır; elbette her siyasi yöneliş tek başına bu asgari kazanımların çevresinde kendini sınırlayamaz ama bunları başarmaya yönelmeyen, asgari kazanımları bir yana iten her bir anlayış da büyük atılımların kendisine varamayacağını tesbit edebilmelidir. Halkın geleceğe ertelenmiş vaatler yerine bugünden ve her daim mevcut durumunu düzeltmek çabalarına gereksinimi vardır. Sorun halkın çıkarlarını savduğunu söyleyen partiler için bu talepler doğrultusunda pratikte gösterdiği istikrarlı ve bugünün aşılması gereken en önemli konusu siyasi katılım doğrultusunda izdiği tutumlardır. İçinde bulunduğumuz süreç muhalif partiler için hiç de bu yönde gelişimin işaretlerini vermemektedir. Halkın çeşitli kesimlerini ilgilendiren çıkmış ve çıkmakta olan kısıtlamacı kanunlarla ilgili etkili bir muhalefet yürütülememiştir. Parlamentodaki iktidar partisinin oy çoğunluğu dile getirilerek durumu kabullenmek bu durumun yeterli izahı olamaz. Siyasi katılımı gerçekleştirebilecek bir muhalefetin belirli kazanımları elde edebilmesi mümkün olmalıdır. Söz konusu olan hangi düzeyde bir parlamenter demokrasi olursa olsun, oy çoğunluğu bulunan her iktidarın buna dayanarak geniş halk kesiminin aleyhine uygulamaları rahat yapabilemeyeceği gerçektir. Eğer böyle bir imkan mevcut olmasa veya olmayacaksa bu her beş yıllık seçim devrelerinin sonuçta toplum kesimleri için mahrumiyete dönüşmesini kabullenmek olmaz mı? Belirli bir siyasi durumun değişebilmesi varolan yapının farklı bir duruma ulaşması mümkündür. Tabii ki her toplum diğer toplumların iz-

Prof. Dr. Aydın Aybay ile Söyleşi

Üniversiteler ve YÖK

Arkadaşımız Kemal Kök, Prof. Aydın Aybay ile Üniversiteler ve YÖK üzerine söyleşi yaptı.

- Sayın Aybay, bize üniversitedeki geçmişinizden söz eder misiniz?

- 1953 yılında İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ni başarılı bir derece ile bitirdim. Ve üniversitede asistan olarak kaldım. Daha sonra medeni hukuk dalında uzmanlaştım. Akademik yükselmenin gerekleri olan tez çalışmalarını yerine getirdim ve kendimi tamamen üniversiteye adadım, doçentlik ünvanından sonra idari işlere de el attım.

Son olarak 1979 yılında, daha evvel ortaya çıkmış olan bir projenin gerçekleşmesine katkıda bulundum ve 7 arkadaşım ile birlikte İ.Ü. ne bağlı bir Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF)'ni kurduk. Büyük güçlüklerle karşılaşmamıza rağmen başta hocamız T. Zafer Tunaya olmak üzere rahmetli Ümit Yaşar Doğanay arkadaşımız ile çalışmayı başarıyla sürdürdük. Bunun kıvancını ve onurunu duyuyorum. Bu kurum meydana geldikten sonra da bütün zahmetlere karşılık, eleştirilere ve tehditlere maruz kaldı. Fakat bunların hepsini aştık. 1982 yılında fakültenin kapatılması tehditleri ortaya çıktı. Devletin yüksek düzeyindeki insanlara bu kurumun nasıl canlı bir kurum olduğunu anlatarak ikna ettik ve o zamanki Y.Ö.K çevrelerinin bu girişimlerini önledik.

- Peki hocam, bu kadar emek verdiğiniz üniversiteden neden ayrılmak zorunda kaldınız?

Üniversiteden kendi irademle ayrılmadım. 1402 sayılı sıkıyönetim Kanununun 2. maddesinin uygulanması suretiyle yapılan işlem sonucunda üniversiteden ayrıldım.

- Bize bu 1402 sayılı sıkıyönetim maddesinin ne olduğunu, bu yetkiyi kimin kullandığını açıklar mısınız?

- Bu madde sıkıyönetim komutanının isteği üzerine bir kurumun (Üniversite de dahil) mensupları hakkında işine son verme tasarrufunu içeren bir madde. Ayrıca bu madde yeniden kamu görevine alınmamak kaydı da bulunuyor. Bu maddeyi benim hakkımda da uyguladılar. Burada açıkça söylemek istediğim bir şey var: Bu uygulama iki açıdan yanlıştır. Evvela yasalarda sıkıyönetim komutanı da olsa bir kimseye böyle sorgusuz sualsiz, gerekçesiz devlet memuriyeti sıfatını hem de kendi düzeyinde devlet memuru sıfatını, -çünkü ben bir üniversite profesörü ile sıkıyönetim komutanının memuriyet görevlerinin en azından aynı düzeyde olduğunu kabul ediyorum- kendisi gibi devletin içinde yetişmiş, devletten aylık alarak çalışmakta olan ve belli akademik sınavlardan ve derecelerden geçmiş olan bir devlet memuriyeti ya da görevi kazanmış olan kimse için, bir devlet görevlisi tarafından sorgusuz sualsiz ve

hiçbir açıklama yapılmadan işine son verilmesi tasarrufunu düzenleyen maddenin hukuk olmadığını iddia ediyorum hukuk değildir. Bir kanun maddesidir. Hukukla kanun aynı şey değildir. Çok kimse bu ikisini aynı şey zanneder. Halbuki hukuk kanunun üstünde ve beseeri ilişkileri daha yüksek düzeyde düzenleyen kural ve esaslardan oluşur. Onun için soruna sıkıyönetim kanununun 2. maddesinin anayasaya aykırılığı açısından bakmıyorum, bunun bizatihi hukuk düzenine aykırılığını kabul ediyorum. Bence bu maddeyle verilmiş olan yetkiler aslında mevcut olması -normal bir hukuk düzeninde- gereken yetkililerdir. Çünkü yurttaşlara hiçbir başvuru hakkı tanımayan, özellikle yargısal başvuru hakkı tanımayan, bir maddenin mevcudiyetinin hukuk düzeni için yüz kızartıcı olduğu kanaatindeyim.

İkinci ve daha önemli nokta ise, diyelim ki yasa maddesidir, uygulanacaktır, o zaman da bu maddenin benim ve diğer arkadaşların hakkında uygulanmasına esas teşkil eden olay veya olgunun mutlaka açığa çıkması lazımdır. Bir kimse hakkında hiçbir gerekçe göstermeksizin böyle bir işlem yapılması adaletle aykırıdır, hukuka aykırıdır, vicdana aykırıdır. Çünkü her kamu yetkisini kullanan kimse, kamu yetkisini kullanırken mutlaka bir sebeple bağlıdır, ve bu sebebi açık yapmak mecburiyetindedir. Eğer açıklamazsa, başka hiçbir şeye bakmaksızın o yetkinin kötüye kullanıldığı kabul edilmek gerekir.

Şu da var; benim hakkımda bu tasarrufun yapılmasına sebep teşkil eden dosya mı, olay mı, ihbar mı her neyse, bunların içinde ne varsa hepsinin sakat ve yolsuz olduğu inancındayım. Mutlaka yalan yanlış ve kötü niyete dayanan birtakım uydurmaların bulunduğu inanıyorum. Bu tasarrufu uygulayanlar bunu vatanseverlik veya yurdu koruma yahut halkı koruma, hangi anlamda yaptıklarını söylerlerse söylesinler, ben bin katını söylerim; ben bunu yapanlardan daha vatanseverim, bunu yapandan daha çok halkımı severim ve bunu yapandan daha çok hukuku ve mesleğimi severim. Her kim yaptıysa bunun günün birinde hesabının sorulacağı inancını taşıyorum.

- Sayın Hocam bu kanunun (1402) uygulanmasının nedeni sizce nedir?

- Ne olduğunu tam kestiremiyorum. Ama şunu söyleyebilirim: Bizim üniversite içindeki -o zaman faaliyetimiz itibarıyla bizim ileri akımı temsil ettiğimiz ve siyasete bulaştığımız varsayımı vardır. Bu varsayımın birinci kısmını kabul ediyorum. Ben ilericiyim, çünkü T.C. yurttaşı olmak ve çağdaş olmak, tabir caiz

ise, anayasanın emridir. Ama bir siyasete bulaşmak it-hamı varsa bunun içinde, bu yalandır. Ne bir siyasi ku-ruluşla, ne siyasi bir partiyle ne de başkaca açık veya gizli siyasi örgütle ilgim yoktur.

- Sayın Aybay biraz da YÖK'den söz edelim. YÖK ve ya-pılanması hakkındaki düşünceleriniz nelerdir; eğer üni-versiteden çıkarılmasaydınız, YÖK sistemi içinde çalışır mıydınız?

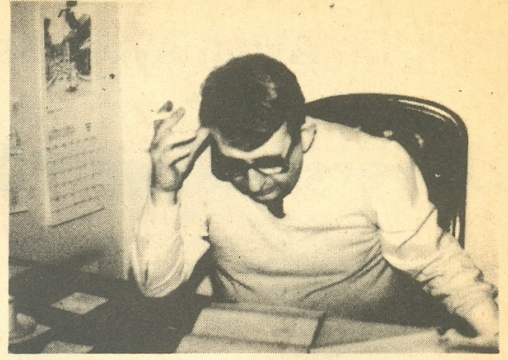
- Bu ayrı bir değerlendirme, bu konuda evvela şunu söyleyeyim; Y.Ö.K ile bir süre çalıştım, çünkü Y.O.K düzeni geldiği zaman biz üniversiteydik ve Y.Ö.K düze-nine karşı, daha tasarı aşamasında iken, düşünceleri-mizi söyledik. Düzenin doğru olmadığını, Y.Ö.K diye bilinen yeni kurumlaşmanın üniversite bakımından ya-kışksız olduğunu bunun üniversiteyi yüceltmeyeceği-ni, aksine düşüreceğini, üniversitedeki başarının üni-versitenin kendisinin başarısı olduğunu, yoksa öğrencilerin sınıf geçmelerinin, derste başarı göster-melerinin, başlı başına üniversiteyi değerlendirmek bakımından ölçü olmadığını açık ve seçik söyledik. Bu doğrudur. Gerçekten üniversite bir meslek okulu de-ğildir. Üniversite zannedildiği gibi işlevi itibarıyla öğretim yapan bir kurum bile değildir.

Öğretim, hele bunların Y.Ö.K yasasına girmiş tabiri ile eğitim hiç yapmaz. Eğitim başka şeydir, başka yer-lerde yapılır. Sporda yapılır, hasta bakıcılıkta yapılır, v.b. yerlerde yapılır. Üniversite yapsa yapsa araştırma yapar, fikir üretir, ülkenin fikir dinamosunu oluşturma işlevini yerine getirir. Asıl işlevi budur. Eğitim değil ama öğretim bunun bir yan ürünüdür. Öğretim de yapı-lır ve belli mesleklere yönelecek kimselere genel kültür yönleri gösterir. Evet ben üniversitenin gerçek işlevini böyle görüyorum.

Bunun için üniversitenin özgür olması gerekir. Bu özgürlük yönetsel özelliklerdir. Yani üniversite ken-di kendini yöneten kendi hesabını kendi içinde gören ve sorumluluklarını kendi içinde bulan bir kurum ol-malıdır. Yönetsel özgürlüğünü üniversitenin içinden çeker alırsanız o üniversite hiçbir işe yaramaz. Bu ko-nuda Y.Ö.K tarafından anayasa da sokulan bir aldat-maca var. Efendim, bir üniversitede özerkliği kaldırdık ama bilimsel özerklik şartını koyduk diyorlar. Bilimsel özerklik bakımından özerklik, bu aldatmaca bir kav-ramdır. Böyle bir kavram olamaz.

- Sayın Aybay burada bu iki kavramı da (idari özerklik ve bilimsel özerklik) açarsanız seviniriz.

- Tabii. Bu bilimsel özerklik kandırmacasına idari bakımdan kaldırılan özerkliği örtmek için kullanıyor-lar. Onların demek istedikleri şudur: Siz idari açıdan özerk değilsiniz. Yani: kendi alanınızı kendiniz tayin et-me, hangi dersin okutulacağını belirleme, hangi araş-tırmanın yapılacağını belirleme gibi meseleleri ayır-dık. Bunları başka yüksek bir mercie bıraktık. Ama siz şimdilik bilimsel yönden özerksiniz. Böyle bir şey ol-maz. Bunu en açık belirten husus da şu: İdari özerklik denilen kavramı terim olarak yabancı dile çevirirsek bunun karşılığı otonomidir. Ve bir kurum otonomdur denildiğinde idari bakımdan hiçbir yere bağli değildir. Kendi iç yönetimini kendisi düzenler demektir. Lazım olan da budur. Hatta üniversite bir federasyon olduğuna göre bu özerkliği fakültelelere indirmek lazımdır. İde-al olan budur. Eski yasa zamanında gerçekleştirilmek istenen de aşağı yukarı buydu. Bunu kaldırıp "efendim, siz bilimsel bakımdan özerksiniz" denince hemen şu soru akla geliyor; "yahu şunu bir yabancı dile çevirse-

Kimin imtiyazına ve inhisarına bırakıyorsunuz siyaseti? Kim uğraşacak? Dünyanın bütün demokratik ülkelerinde üniversite öğrencisi siyasetle uğraşır. Onun için, siyasi partiye üye olamazlar, rektörden izin almaksızın dernek bile kuramazlar, gibi çözümler, temelden yanlıştır ve kim bu yanlış getirdi ise, kim telkin ettiyse, Türkiye'ye hizmet değil ihanet etmiştir.

nize? yabancı dilde karşılığı nedir?" Bunu yabancıya söylerseniz güler. Efendim üniversite "scientific" bakımdan otonomdur dersiniz bu ne demek der. Bu bir uydurmadır. İdari özerkliğin yok edilmesini haklı çıkart-mak için icat edilmiş saçma bir kavramdır. Bilimde özerklik değil, özgürlük olur. Bu apaçık böyledir. O özerklik özgürlüğün bir parçasıdır. Yayma, toplanma, yayın yapma, fikirleri açıklama özgürlüğü neyse üni-versitedeki bilim alanında çalışma özgürlüğü de onun bir parçası olarak vardır, veya yoktur. Buna bir kuyruk takıp, efendim bu aynı zamanda bilimsel bakımdan özerkliktir dediniz mi böyle şey olmaz.

- Sayın Aybay bize YÖK öncesi ve sonrası üniversite gençliğinden söz eder misiniz?

- Tabii. YÖK'ün üniversite öğrencisi açısından getirdiği değişikliğe değinirsek: Başta öğrencileri başarı şansı yüksek bir makina haline getirmek istenmekte-dir. Üniversite sadece öğrencilerin bu sınavda (9) öteki sınavda (10) almasıyla değerlendirilecek bir şey de-ğildir. Ben her ne kadar paradoks gibi gözükse de şunu söyleyeyim: Binlerce öğrenciden oluşan bir fakültede ya da birimde, öğrenciler çok yüksek düzeyde başarı gösteriyorlarsa, korkmak lazımdır. O zaman bunun an-lamı standartların düşürülmesi tehlikesi taşıyabilir. Bunu deneysel birikimime dayalı olarak söyleyebil-irim. Tabii, öğrenciler az çalışıyorlarsa iyi bir şey de-ğildir. Onları daha çok başarıya teşvik etmek gerekir, ama öğrencileri böyle sıkı sıkıya bir sınav çemberiyle sık boğaz ederek ille başaracakmış diyerek, hatta başa-ramazsa başarı standartlarını aşağı çekerek bir sonuç alınacağı zannediliyorsa bu komiktir. O zaman ne olur ben açıkça söyleyeyim; iyi hukukçu olmaz, iyi doktor olmaz, iyi mühendis olmaz.

Üniversitelerin amacı, öğrenciler de dahil olmak üzere düşünce ordularını yaratmak ve bunu kamuya yan-ıttırmaktır. YÖK modelini kopye edenler, daha çok

Üniversitelerin meslek mektebi şeklinde anlaşılmasının gerektiğinin bir göstergesi şudur: Endüstrisi kurulmamış, büyük şehirleşmenin oluşmadığı yerlerde üniversite kurulmaz. Kurarsanız çarpık olur, eğri olur; hiçbir şey üretmez o kurum. Şimdi diyorlar ki, yeni bir sürü üniversite var. Hayır, Türkiye'de yeni bir sürü üniversite yoktur. Türkiye'de hâlâ 3 ya da 4 tane üniversite vardır. Yahut 4 şehire toplanmış üniversiteler vardır.

Amerikan üniversitelerinden ya da Avrupa'da üniversitelerin yapılarından esinlendiklerini söylemişlerdir. Amerika'da üniversite diye söz edilen yapıların çoğu da üniversite değil meslek okuludur. Biz bunlara o zaman da karşı çıktık. Eleştirdik. O zamanki yapısı itibarıyla üniversite gelişen bir kurumdu ve en önemli yapısal özelliği de şuydu: Üniversite bir katılımla öğrenmeye yönelikti. Şimdi zannediyorum, katılımın eksikliklerini hissediyorlardır. Çünkü katılım olmaksızın üniversiteler kuru birer bürokrasiden ibaret yönetim mekanizmaları haline gelir. O hale de gelmiştir. İstampa haline gelmiştir, kuru birer lastik damga olmuştur. Şimdi üniversite bir-iki kişinin o da seçim usullerini de tasvip etmediğim, tepeden inme getirdiği hiyerarşik düzenle yönlendiriliyor. Merkezi bir örgüte bağlı olarak. Bu da çok yanlış bir uygulamadır. Darülfünun zamanında vardı bu. Rektörü maarif vekili tayin ederdi. Dekanları rektör tayin eder ve hepsi hiyerarşik bir yapıya bağlı olarak sürdürülürdü. Bugün bu mekanizmayı tekrar denemek istiyorlar. Bu mekanizma 1946'da üniversiteyi canlandırmadığı için terk edilmiştir. Şimdiki uygulamada sadece maarif vekili yerine en başa İhsan Doğramacı'yı çıkardılar. YÖK'ten başlayan bir piramit kurdular. Bu halıyla üniversite ölmeye mahkumdur.

- Sayın Aybay, YÖK'ün getirilmesindeki ana mantık nedir? 80 öncesinde "anarşi ve terörün kaynağı" olarak nitelenen üniversitelerin bu 'konumundan' "kurtarılması" mantığı mıdır bu?

- YÖK'ün getirilmesindeki mantığı Türkiye'ye ilişkin siyasi bir çözümlemenin içinde düşünmek lazımdır. Türkiye'de belli güçler fikir odağı oluşmasını istemiyorlar. Bu 80 operasyonu sonrasında; üniversitelerin, derneklerin, siyasi partilerin, sendikaların hizaya sokulması operasyonunun bir parçasıdır. Öyle güçler var

ki, kendilerinden başka fikir üretmesini istiyorlar. Canlı ve birbiriyle çelişik gibi gözükene ama toplandığı zaman bir yumak olup da toplumun ilerlemesine yarayacak fikirler üretmesini istemiyorlar. Sendikaya sen siyasetle uğraşmayacaksın, derneğe sen kuruluş amacının dışında veya içinde hiçbir şekilde siyasetle uğraşmayacaksın deyin, bunları böyle sıkıştırdıkça tek boyutlu ve birlik beraberlik içinde olunacağını zannediyorlar. Olmaz. Hem niye birlik beraberlik içinde olsun. İkide birde bunu söylüyorlar. Zannediyorlar ki tek sesli bir toplum, tek boyutlu bir toplum iyidir, böyle bir toplum bireylerin amacına ve mutluluğuna hizmet eden bir toplum olur. Böyle bir şey olamaz. Olsa idi o zaman siyasi partileri de kapatırdık, hangi mekanizma ile olursa olsun, aklı evvelerden kurulu bir heyet kurardık. Bir adam geçirirdik başına, bunlar Türkiye'yi idare ederdi. Hepimiz aynı şarkıyı söyledik. Hepimiz aynı adımlarla yürüydük. Yanlış olan da bu. Sadece demokratik olana aykırı olmak itibarıyla demiyorum. Temelden yanlış diyorum. Bu orta çağların monarşilerinin ve sonraki faşist düzenlerin çözümleridir. Tek ses, toplumda zannedildiği gibi iyi bir şey değildir. İlerleme getirmez. Mutluluk getirmez. Meselelere küçük zaman parçaları açısından bakmamız lazımdır. Bu açıdan bakıldığında, o küçük zaman parçasının içinde cereyan eden olayları veri olarak ele almak, insanları yanlışlara götürür. 1980 sonrasındaki düzenlemeler de bu yanlışlara bağlıdır ve anayasa da bu çelişkiyi yakalayamamıştır. Bu yüzden yanlışlıklarla doludur. Doğru ve Türkiye'ye yakışır bir anayasa olmamıştır. Efendim halk oyuna sunuldu. Yüzde 98 ya da 93 destek gördü filan denebilir. Bir kere bunu, evvela, halk oyuna sunulmuş noktadaki şartlara göre değerlendirmek lazımdır. Yani ne diyecekti halk? Sivil rejime geçilsin mi diye soruluyor. Hayır mi diyecekti? Sadece bu soru bile anayasaya olumlu oya vermek için yeterdi. Yani demokratik kapının açılması belirtisi ortaya çıktığı andan itibaren, bir yurttaş olarak, sıkı bir lider rejiminden yeni bir geçiş dönemine işaret sayılan böyle bir metni tabii ki tasvip edecekti. Bu bir. İkincisi de bugün yapılacak daha doğru bir anayasaya yine yüzde 93 katılımı oya sağlarız. Bu yüzden böyle bir plebisiti her şeyi meşrulaştırma kaynağı olarak görmek yanlıştır. Bizatihi halk oyuna başvurmak bir ölçek değildir. Bir yerden bir yere geçerken bir parça ileri adım teşkil ediyor, ikincisini tercih edersiniz.

Neyse biz dönem yine siyaset yapma yasağına. Bu yasak demokratik ülkelerde görülmemiş bir şeydir. Kimin imtiyazına ve inhisarına bırakıyorsunuz siyaseti? Kim uğraşacak? Dünyanın bütün demokratik ülkelerinde üniversite öğrencisi siyasetle uğraşır. Onun için; siyasi partiye üye olamazlar, rektörden izin almaksızın dernek bile kuramazlar gibi çözümler temelden yanlıştır ve kim bu yanlış getirdi ise, kim telkin etti ise, Türkiye'ye hizmet değil ihanet etmiştir. Ben böyle anlıyorum. Üniversite öğrencisi meşgul olmayacaksa kim meşgul olacak siyasetle? Bunu tabii bir siyasi partinin faal üyesi olmak gibi anlamamak, bir memleketin siyasi meseleleri hakkında düşünmek, fikir üretmek, siyaset yapmak anlamamak lazımdır. Aksine, insanları bu yöndeki siyasi katılıma teşvik etmek, yönlendirmek gereklidir. Bir memleketin siyasi yönetimi ancak böyle yüceltilir. Yoksa efendim, yine bir zatın söylediği gibi, halkı depolitize etmek sureti ile bir yere varılacağı zannediliyorsa, biliniz ki varılmaz.

- Sayın Hocam, 80 öncesi üniversiteler ile 80 sonrası diyebileceğimiz YÖK üniversitelerinin bize bir değerlendirmesini yapar mısınız?

- Efendim 1980 öncesi üniversiteler canlı ve yaşayan birer varlıktılar. Bir kere şunu göz önünde tutmak lazımdır. Bütün toplumsal ilişkilerin, kurumların sorunsuz, ihtilafsız, çelişmesiz varolacağını varsaymak yanlıştır. Böyle bir faraziye olamaz. O zaman toplum ölü olur, donuk olur, kemikleşir. Bilakis, içinde çelişkiler olan, içinde kavgalar olan -kavgaları burada yumruk yumruğa kavgalar olarak söylemiyorum- görüş ayrılıkları olan durumlar birçoklarının zannettiği gibi hastalık alameti taşıyan durumlar değildir. Aksine, gelişkenlik alameti taşıyan durumlardır. Çoğulcu demokrasinin esası da budur. Bir toplumda herkesin aynı sudayı verecek duruma gelmesinden korkmak, ürkmek lazımdır. Nitekim bu totaliter rejimlerde vardır. Totaliter rejimler insanları mutlu eden rejimler değildir. Bu artık siyasal, sosyal bir gerçektir. Onun için, 1980 öncesi üniversitelerin eleştirilecek, hatta kınanacak bir çok yanlarına rağmen çok kötü kurumlar veya yapılar olduğuna inanmıyorum. Bazı düzeltmelerle, amaçlara daha iyi hizmet edebilecek kurumlardı. Ama YÖK'ten sonra yapılan şey şudur: bunlar tamamen imha edilmiş ve yerlerine donuk, kalıplaşmış ve kemikleşmiş yapılar oluşturulmuştur. Yanlış budur ve bundan da iyi bir sonuç çıkmayacaktır. Bu şekilde üniversiteler memlekette demokratik yaşam başlayınca, çok geride kalmış olacaktır. Bu yüzden zaman kaybedildiği 3-5 sene sonra ortaya çıkacaktır. Ve üniversiteleri o yapıya kavuşturmak için yeni hamleler yapmak gerekecektir. Üniversitelerin meslek mektebi şeklinde anlaşılmasını gerektiğinin bir göstergesi de şudur: endüstri kurulmamış, büyük şehirleşmenin oluşmadığı yerlerde üniversite kurulmaz. Kurarsanız çarpık olur, eğri olur; hiç birşey üretmez o kurum. Şimdi diyorlar ki, yeni bir sürü üniversite var, fena mı bu? Hayır, Türkiye'de yeni bir sürü üniversite yoktur! Türkiye'de hâlâ 3 ya da 4 tane üniversite vardır. Yahut 4 şehirde toplanmış üniversiteler vardır. Üst tarafı bucak merkezinde lise açmaya benzer işlerden ibarettir. Olmaz. Üniversiteler sadece derslerin okutulduğu, deneylerin yapıldığı yer demek değildir. Üniversite öğren-

Y.Ö.K.'ün getirilmesindeki mantığı, Türkiye'ye ilişkin bir siyasi çözümlemenin içinde düşünmek lazımdır.

cisiyle, kantini ile, spor sahası ile büyük şehirdeki üniversite öğrencisinin sinemaya, tiyatroya gitmesiyle, konferansa gitmesiyle, sergiye gitmesiyle bir bütündür. Bunları getirmezseniz üniversiteyi üniversite olarak kurmuş sayılmazsınız. Ben kurduğum oldu dersiniz. Ancak Nasrettin Hoca'nın kar helvası gibi olur. Onun için benim görüşüm o ki bu üniversitelerin bir kısmını derhal kapamak gerekecektir. Normal düzen teşekkül edince, üniversiteler gerçek hüviyetine kavuştuktan sonra, bunların bir kısmı tasfiye edilecektir, bu zorunluluktur. Yahut da okul şekline çevrilecektir.

- YÖK sonrası üniversiteler öğretim üyeleri açısından ne gibi yenilikler ve değişiklikler getirmiştir?

- Öğretim üyeleri açısından durum şudur: Öğretim üyelerinin yine dediğim gibi, eski dönemde iyisi kötüsü, doğru yolda olanı eğri yola sapmış olanı vardır.

Ve bir kurum otonomdur denildiğinde idari bakımdan hiçbir yere bağlı değildir, kendi iç yönetimini kendisi düzenler demektir. Lazım olan da budur. Hatta üniverside bir federasyon olduğuna göre bu özerkliği fakültelere indirmek lazımdır. İdeal olan da budur.

Her yerde olur bu; üniversitede, orduda her yerde olabilir. İnsanın olduğu yerde mutlaka bu düzey aynı olacaktır. Öğretim üyeleri açısından durum 1980 sonrasında özellikle tasfiyeler sonrasında iki gerçek daha ortaya çıkmıştır. Bu üniversitelerin bir bölümü öğretim üyesi kaybına uğramışlardır ve bunlar -kendimi katmayalım ama- çoklukla değerli öğretim üyeleridir. İkincisi de; kalanlar da zannediyorum asli işlevlerini yerine getiremeyecek bir konuma getirilmişlerdir. Birer ders aracı durumuna getirilmişlerdir. Bilimsel araştırma yapıldığını söylüyorlar, daha da çoğalmış diyorlar, ben inanmıyorum. Ben bağlı olduğum hukuk dalında hiç de ileri bir bilimsel araştırma düzeyi ve ortamı göremiyorum.

- Sayın Aybay, YÖK'ü anayasal bütünün bir parçası olarak mı, yoksa tek başına mı düşünmek gerekir?

- Anayasal bütünün parçası haline sonradan sokuldu. Biliyorsunuz önceden Anayasa'da yoktu. Başlangıçta 1961 Anayasasında olduğu gibi kısa bir hükmün yer alacağı zannediliyordu. Fakat sonradan, Danışma Meclisinden çıkmadığı halde bütün YÖK düzenini bir anayasa hükmü haline soktular. Bu suretle YÖK düzeni lehine bir anayasal güvence getirildiği farz olundu. Fakat dediğim gibi sosyal olay durmaz. Bunun için YÖK düzenine ait bir anayasa hükmü bulunsa bile, bu sonunda, çok da zaman geçmeden, mutlaka ortadan kalkacaktır. Üniversite ile ilgili hüküm Anayasa'da bulunacaktır, ama bu YÖK düzeni gibi olmayacaktır. Benim inancım bu. Bir noktayı daha belirtiyim; söylediklerimden topeğün karşı olduğum anlaşılmasın. Ben YÖK'ün Yüksek Öğretim diye bir kurumun var olmasına karşı değilim. Ama bunu yüksek düzeyde bir koordinasyon kuruluşu olarak görüyorum. Yoksa herşeye egemen olan, dediği dedik olan bir üst kuruluş olarak değil. Üniversitelerin ve Yüksek Öğretim Kurumlarının bir koordinasyon organı, planlama organı olarak düşünülebilir. Ama bugünkü yapısı bu değil. İçinde bulunanların bir kısmının aksini söylemesine rağmen, bu yapıda değildir. Bugünkü yapıda YÖK bir tepe organdır ve bütün aşağısına hükmeden piramittir. Tepe noktasında kurulu bir monolitik üniversite yapısının güvencesi şeklinde düşünülen bir organdır. Ben böyle bir organın üniversite yaşamında yeri olmadığına inanıyorum.

- Sayın Aybay, üniversitenin bu sorunları anayasal çerçevede içinde çözülebilecek mi?

- Hayır, çözülemez. Çünkü anayasa güvencesi vardır YÖK'ün, onun için çözülemez. YÖK sistemi temelden sakat olduğu için, mevcut anayasal düzenle bu temelden yanlış olan çözüm getirilip, Türkiye'nin başına oturtulduğu için bunu, efendim işte, "içindeki bu adamları atalım, daha iyilerini getirelim, yetkilerini kısıtlayalım", şeklinde bir çözüme bağlamak olmaz. Yani

bunlar bir çözüm değildir. Radikal çözüm lazımdır. Radikal çözüm, dediğim gibi, yeniden üniversiteleri özerk hale getirmek. Bunun dışındaki çözümler palyatif tedbirlerdir. Korkak tedbirlerdir. Yoksa İhsan Doğramacı gider de oraya Ahmet Ağlamacı gelir, o zaman daha iyi olur denemez. Yani adam meselesi filan değildir. İhsan Doğramacı hakkında fazla birşey söylemeye gerek yok. Bütün Türkiye biliyor. İhsan Doğramacı gider de YÖK düzeni kalırsa, değişen bir şey olmaz. Yeni bir İhsan Doğramacı gelir; bundan kimsenin kuşkusu olmasın.

- Sayın Aybay, üniversitenin geleceği ve buna bağlı olarak üniversite gençliğini nasıl görüyorsunuz? Onlar için neler söyleyebilirsiniz?

- Üniversitenin bugünkü konumunu anlatmaya çalıştım. Gençlik dinamik bir unsurdur. Toplumda dinamik bir kesimi temsil eder ve özellikle üniversite gençliği bu dinamizm içinde ayrı bir kesimdir. Ve bir memleketin, bir ülkenin geleceği de her ülkede olduğu gibi mutlaka üniversite içinden geçmiş kişilerin ürettiği, üreteceği fikir malzemesine bağlıdır. Onun için üniversite gençliğini herşeye rağmen, YÖK düzenine rağmen yine de toplumda etkin ve ileriye dönük bir unsur olduğuna inanıyorum. Siyasal şartlar değiştiğinde, ki zorunlu olarak değişecektir, bu etkinliğini daha iyi bir şekilde gösterecektir.

- Teşekkür ederiz, sayın Aybay.

Hacettepe Öğrenci Yurdu'nda Baskılar Protesto Edildi

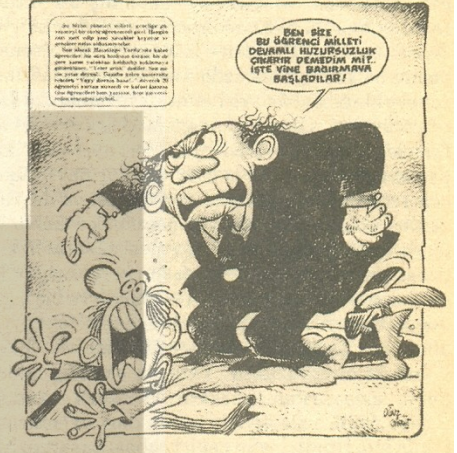
Toplam 2400 öğrencinin bulunduğu Hacettepe Üniversitesi Yurdu'nda kız öğrencilerin kaldığı bölümde, öğrencilerin imza atmak için oluşturdukları kuyruğu denetlemeye gelen bir yöneticiyi alkışlamalarıyla başlayan olaylar, erkek öğrencilerin de katılımıyla büyüyerek bir protestoya dönüştü. Öğrenciler zaten sürüp gitmekte olan baskıların yanı sıra, bir de bir kız arkadaşlarının gece yurt dışında "görülmesi" üzerine başlatılan "imzalatma uygulaması" bu baskılara eklenince daha fazla dayanamadılar. Yurtta kaldıklarını kanıtlamak üzere yurt yetkilileri tarafından yakta larından kaldırılarak gece saat 24.00'lere kadar süren "yoklama"ya tabi tutulan öğrenciler "imzaya son", "özgürlük istiyoruz", "baskılara son" diyerek keyfi uygulamaları protesto ettiler. Öğrencileri üniversiteye girdiklerine ve yurtta barındırıklarına pişman etmeye azimli ve kimsenin keyfi uygulamalara ses çıkartmayacağını zanneden yöneticiler, baskılardan bunalan öğrenci-

lerin kendiliğinden gelişen protestoları karşısında çareyi polis çağırarak buldular. Mazeretleri de hazırdı; "12 Mart akşamının hassasiyeti". Gerçekte ise olayın 12 Mart'ta protesto etmekle ilgisi yoktu. Protesto edilen, 15 yıl önceki olaylar değil, bizzat bugün öğrencilerin üzerlerinde hissettikleri yoğun baskılardı. Sloganların üzerine çağrılan polisin yurda girmesini istemeyen öğrenciler, "polis dışarı" şeklinde slogan attılar.

Olayların ardından üniversite rektörü öğrencilerin protestosunu "direniş" şeklinde adlandırarak 20 öğrenciyi "gözdağı mahiyetinde" yurttan attı ve arkasından gerekirse bütün öğrencileri yurttan hatta üniversiteden atabileceği tehdidini savurdu.

Hacettepe Yurdu'nda kalan öğrencilerin protestosunu haklı bulmamak mümkün değil. Üniversiteye devam edebilmek için gerçekten ağır koşullara katlanmak zorunda

kalan öğrenciler, rahatça ders çalışıp dinlenebileceklerini umdukları yurtlarında da disiplin ile nefes aldırmamayı birbirine karıştıran yöneticilerin keyfi uygulamaları karşısında sessiz kalamazlardı. Hele boyun eğmenin baskıları hafifletmediği, tersine dozunun artırılmasına neden olduğunun apaçık görüldüğü bir ortamda. Her olay karşısında, her koşulda, öğrencilerin bulunduğu her yerde "öğrenci suçludur" önyargısıyla hareket edenlerden gençliğe söz hakkı tanımayan ve haksızlıklara karşı yaptığı protestoları "gözdağı" vererek bastırmaya çalışan bir yönetimden, baskıları artırıcı uygulamaların dışında bir tutum beklenemez. Herşeyin hesabını öğrenciden sormaya alışmış bir yönetim, öğrencilerin yanında değil, karşısındadır. Ayrıca sorulacak bir hesap varsa bu öğrencilerin baskıları neden protesto ettiklerinin hesabı değil, yurtlardaki keyfi uygulamaların hesabı olmalıdır. Bu da "yüksek merci"lerin değil, bizzat öğrencilerin ele alması gereken bir konudur.

GİRĞİR'dan

“Intelligentsia” Adayları İçin

Taner CANGİL

Dimitriev, yüzyılın başında, bugünün matematiğe yakın iktisatçısına sofistike gelme de zamanı için ileri matematik kullanarak emek-değer ve marjinalist değer teorilerini uzlaştırmayı denemiş bir iktisatçıdır. London School of Economics'in eski direktörü Alfred Zaubermann'ın Dimitriev'in Essays'inin altmışlardaki başına yazdığı önsözde Sovyet matematiksel iktisat ekolünün öncüsü ve Leontiev'in habercisi sayıldığını görüyoruz. Otuz yaşına gelmeden önce rekabet halinde iki değer teorisi ya da ayrı ayrı atan iki iktisat damarı arasında bir sentez oluşturmayı düşünmesi, çok yetenekli bir matematikçi olması ya da, Robinson ve Chamberlin'den otuz yıl önce eksik rekabet varsayımıyla analiz yapılmasını önermesi saf entelektüel açıdan çabasının dikkate alınmasını gerektiriyor. Dimitriev'in sentez çabası başarıya ulaşmadı ve hiç kuşku yok, değer teorisi olarak, emek-değerle faydayı temel alan yaklaşımların uzlaştırılabilmesi bugün de mümkün olmayacaktır. Yetenek eksikliğinden dolayı değil, uzlaştırılmayacaktır. Yetenek eksikliğinden dolayı değil, uzlaştıramayacakları uzlaştırmaya çalıştığı için Dimitriev'in çekici çabası başarısızlığa mahkum oldu. Ama yine de Dimitriev bir büyük entelektüeldir.

Ama bir “aydın” değildir ve belki de aydın olmadığı için bir büyük entelektüel olabilmıştır. Fernand Braudel'in Cumhuriyet'te çıkan bir sözünü hatırlıyorum: “entelektüel kariyer siyasi kariyere engel olur”. Burada kastedilen kuşkusuz gerçek entelektüel çalışmadır ve büyük entelektüeller (bilim adamları elbette ki dahil) için genellikle doğru sayılmalıdır. Pratik siyasetin içindeki çaplı kaydın saygıdeğer olmasının yanında bir bilim adamı yeteneğine ve sevgisine de sahip olabilir, ancak bilimsel çalışma yapabilmesi, kendi sesini bulabilmesi ve kendi disiplini de düşüncesinin, bazı durumlarda inancının ve kavgasının izini bırakabilmesi için gerekli koşulları çoğunlukla bulamayacaktır. Çünkü siyaset büyük bir çekim gücüne sahiptir, coşkusu ve hülyası en kötü koşullarda bile teorik yaşayabilen ve yalnız kalmaktan korkmayan aydının beyninde ve gönlünde ateşler yakabilir, ama işte aynı zamanda kendisine bir daha ayrılmamacasına gelen genç *intelligentsia* adayından yakılan ateşte yanmasını da isteyebilecektir. Gerçekten de, bilinci ve sevgisi olan “büyük entelektüel” (adayı) kendisini insan olarak, ortalama bir aydın olarak bile besleyemeyen koşullarda ancak potansiyel yeteneklerinin tükenişini yaşar. Böyle bir durumda, onur ve bilinç kişisel kırgınlığın burukluğu aşarak kişilik parçalanmasına dönüşmesini önler. Aksi takdirde, sahip olduğunu bildiği üstün yeteneklerle onları kullanamamanın çelişkinin verdiği acılı öfke, “teorik” yaşamamanın yaratıcı hüznü sona erince, kendisini yakacaktır.

Neden böyle? Neden bilinç bilim yapacak veya gerçek bir kültürel katkıda bulunabilecek insanı engelleyebiliyor? Çünkü siyasetin yakıcı ateşi, getirdiği yaşam biçimi ve riskleri, genellikle düşünen insanın gereksindiği ortamın dışına düşer. Reel bir düşünce çalışması için, maddi rahatlık, her türlü kaynak olanağı ve güven gereklidir. Sanat için söylenmiş ama, bilim de, daha büyük ölçüde “rahat, hatta maddi bolluğu gerektirir. Ocaklar daha sıcak olmalı, tekerlekler daha hızlı dönmeli, mekikler daha hızlı işlemeli ve okullar daha iyi çalışmalıdır.” (Troçki)

Böylece bilinç ve bilim sadece akademik teori(ler)in ve atmosferin boğucu ve kısırlaştırıcı hegemonyasını kabul edip etmeme sorusunda değil, basitçe, zaman ve koşullar yüzünden bile karşı karşıya gelebilirler. Örneğin iktisatta bugün gelinecek durum “bilinçsiz” ve her ne demekse, “siyaset-siz” iktisatçıların mevcut “bilim” de başarılı olma şanslarını arttırmaktadır. Bilinçsiz bilim adamları bilimi (iktisadi) heyecansız ve kısırlaştırıcı bir mekaniğe her gün biraz daha fazla dönüştürürlerken bir avuç bilinçli iktisatçı adayına, ki asıl yetenekler bunların arasındadır, sosyologluk veya ideologluk bırakılmaktadır. Ancak bu tarz bir seçim yine de disiplin içi bir seçim sayılabilir; bilim olduğu iddia edilen bir akımı ya da teoriyi ve uzantılarını, çok yaygın da olsalar kabul etmeyebiliriz. Ama bilimin kendisi, “başka bir bilim”, örneğin “bir başka iktisat” da olabilse, yine de her türlü bilimin önkoşulunu, “çarkların dönmelerini ve okulların işlemelerini” gerektirmekten geri durmaz. Seçiminin/bedelini bir süre için “siyaset-siz” kalarak ödeyen büyük entelektüel (adayı) eseriyle kararının doğruluğunu kanıtlamalıdır.

Dimitriev bir büyük entelektüeldir; iktisada geldiği zaman kendi sesini ve orijinalitesini arayan bir matematikçi övgüye layıktır. Ama kesinlikle bir “aydın” değildir. Basitçe, bir aydın 1900-1905'in Rusya'sında siyasete kayıtsız kalamazdır. Aydın, örneğin Türkiye'de, 1908'in coşkulu ortamında matematik çalışmayı sürdürmez; bu ancak bir büyük entelektüelden beklenilirdi. Aydın, *par excellence* rasyonalize edici özne olarak, Aydınlanma çizgisi içinde bir misyona sahiptir. Ya da: aydın siyasettir. Pratik siyaset anlamında, siyaset-siz bir aydın olmak ise toplumun sadece büyük entelektüellerine tanyabileceği bir hakktır. Ortalama aydının misyonunu Aydınlanma geleneğinin dışında kavramaya olanak yoktur, ya da aydınlar büyük entelektüellerinin nefes almasını sağlayan bir çember oluşturmamanın dışında bir fonksiyona sahip olamazlar. Büyük aydınların ve büyük entelektüellerin *intelligentsia* oluşturmamaları ortalama aydını ister iste-

mez kurutur ve köksüz bırakır. Aydınlanma geleneğinin dışında *intelligentsia* sadece üyelerinin entellektüel çapıyla nitelenecektir... Büyük entellektüel olmak bilimsel yetenek ve elverişli koşullardan geçiyor.

"Büyük entellektüellere" Aydınlanma anlamında aydın olmama, ya da siyaset dışı kalma imtiyazını tarih tanıyabilir ama aynı gelenek karşılığında "büyük aydınlarını" da yaratacaktır. Burada büyük aydın, siyaset içinde nefes alıp veren, düşüncesinin kipi bununla belirlenmiş, kişiliğinin gücünü politikadan alan ve inadın güzelliğini tanyan kimsedir. Büyük aydın, tam da ve gerektiği anda, soyut bir yarın uğruna somut bugünü feda eden insandır. Tikhomirov değil, Jeliabov'dur; Tikhomirov ise nehrin öte yakasına geçişini ve bunun kazandırdığı avantajları ancak eser bırakarak affetti-rebilir. Tikhomirov'un problemi şudur: güzeli amaçlayarak yola çıkan insan sadece haksızlıklar karşısında dik durmak ya da muhtemel baskılara göğüs germek zorunda değildir; insan sınavlardan kişiliğini ve inancını pekiştirerek de çıkabilir. Ama bütün bunların yan sonuçları da vardır: insanın tüm bireysel yeteneklerini geliştirebileceği koşulları amaçlayanlar kendi yeteneklerinin koşullar karşısında köreldiğini, entellektüel anlamda boşa gittiklerini, normal bir yaşamdan yoksun bırakılmanın insani özelliklerini törpülediğini de görebileceklerdir. Bu durumda insan neden soyut bir yarın için bugünü, en önemlisi eğer varsa zekâsını ve yeteneklerini tehlikeye atsın? Plehanov, Hegel'in Alman aydınına bıraktığı en büyük mirasın "bağlanma" düşüncesi olduğunu söyleyerek cevap verdi. Aydın, sonuçları ne olursa olsun, ancak "bağlanırsa" vardır. Büyük entellektüellerin alanı olan bilim, siyasette çapsiz olana gecikmeli hediyeler vermeye hevesli marjinal bir alan olmaktan her zaman uzak olmuştur. Siyasetsiz ortalama aydın bilimin kırıntılarıyla beslenme şansından fazlasını bulamayınca, hiçbir Tikhomirov fazlasını kanıtlamak onuruna sahip olamayacaktır.

Bilim ve bilinç, bir anlamda, bilincin sonuçları ve etkileri açısından çelişebiliyorlar. Bilimin dışındaki aydınlar ise, "bilinçsiz" veya "siyaset-siz" olamazlar. Siyasetsiz bir ortalama aydınları geriye *mediocre* bir geveze, belkemsiz bir acayı insan türü ve prensipsiz bir ahlâksız kalır. Ülkemiz, adına "devrimci-demokrat" demenin anlamlı olabileceği ve esen rüzgara göre dün popülisti bayraklaştırdı, bugün sözümona "çubuğu tersine bükerek" elitizm yapan, siyasetin bittiği noktada "cinsel özgürlükleri" keşfedip bitmek tükenmek bilmez bir akıntı halinde ve nasıl olabiliyorsa, toplu olarak "birey" olmaya çalışan bir insan türünü yaratmış bulunuyor. Bunlar, elbette ki ve sadece, *intelligentsia*'nın eteklerinden dökülen taşlardır. Hiç kuşkusuz, aralarında herhangi bir büyük aydın ve hatta adayı bulunmuyor ve onları umutla izleyemiyoruz. Bu (çoğunlukla) genç insanlar tür olarak ortalama aydınlarıdır ve pratik siyaset yapamayan ortalama aydının tüm zaafalarını abartılı bir şekilde sergilemektedirler. Ortalama aydına, ya da piyasa kitaplarıyla yetinip demokrasiden ve gündelik hayatın eleştirisinden bahsedene bu insanlara, veya dil bilmenin rantını toplayan bir üst kategoriye reel entellektüel sıfatı ve onuru bahşedilemez. Aralarında herhangi bir Plehanov veya Jeliabov yok. Siyasetin dışında nefes alıp veren bir Dimitriev'leri ise hiç olmayacaktır.

Ama yine de bir "teorileri" var ve hep oldu. Ortalama aydınların prensipsiz kalabalığı dün "biriktiriyordu", bugün "sivilleşiyor" ve bu çizgide varolan durumun psikolojik ifadesinin teorileştirilmesini buluyor. Önce Althusser, sonra Gramsci birtakım insanların elinde tanınmaz hale geldi. *Intelligentsia* adayları: bu çizginin ne büyük "aydın"ı ne de büyük "entellektüel"i var! Bu çizginin temsilcileri "ortalama aydın" ya da yaratılmasına katkıda buldukları moral iklimin taşıyıcılarının yoğunlaşmış ifadesidirler sadece. On yıl önce Althusser'ciliğin acentalığını üstlenen aynı takımın, etraflarında toplanan *intelligentsia* adalarına getirip bıraktığı nokta moral çöküntüsünün teorisi ve pratiğidir. Genç insanlar yük ve sorumluluk taşıyarak ama elbette yaratıcılık ve özgürlükle yaşayamamalarını, ortalamayı "tipik" düzeyine çıkararak olumlayabiliyorlar. Ortalamanın tipik olduğu bir dünya ise aydını da entellektüel de boğacaktır. "Tutunamayanlar"ın insan olduğunu, gerçek tipikliğe sahip insanların ise, (diğerleri onları anlamadıkları için ve çapsizliklerini kanıt ve ölçü diye ortaya koyarak "onlar taş devrinde kaldı"nın zavallıca ironisi ile konuştukları zaman), bir tür "makine" olduklarını varsaymak ne kadar rahatlatıcı! Böylece tutkulu ama sağlıklı bir sevgiyi, coşkuyu ve inadı bir ölçüde yaşatabilenler "birey" ve insan değildir, sağlıksız ve çapsiz, siyaset-siz aydınlar ise "insan zayıftır" saçmalığı ve kolaycılığı yüzünden insana daha layık oluyorlar. Tarihsel-toplumsal olarak her kesimden çıkan *intelligentsia* adaylarını da içererek kalabalıklaşan ortalama aydınlar kitlesi daha da anlamsız ve niteliksiz bir topluluk halinde süratle yozlaşmaya adaydır.

Intelligentsia adayları:

Bilim ve teorik politika ayrılmaz ama pratik siyasetle bilimsel pratik arasında zorunlu bir kopma pekala mümkün ve hatta zorunludur. Biri diğerinin bedeli olabilir. Reel entellektüel olma şansını kendisinde samimi olarak görenler ortalama aydınlar kalabalığından uzak durmalıdırlar; çünkü reel entellektüel, teorinin psikolojik durumunun ya da kitlenin psikolojik durumunun bir fonksiyonu olmaktan uzak tutan aydındır. İki şeyden biri: aydın ya gerçek bir entellektüel faaliyetin taşıyıcısı olabilecektir ya da onurunu misyonu ile kazanacaktır. İkisi de olamayan aydınlar için ne düşünmeli? Bu gültünc kategori kültürel ve politik alanlarda her türlü çürümenin kaynağıdır. Orijinal bir düşünür ya da bir bayrak insan çıkaramayan akımlar ne katkı ne umut ne de *muhalefet* olabilirler.

Neden Türkiye'nin ortalama aydınları ve aydın adayları dar siyasetin kesintiye uğradığı her dönemde sağa sola savrulup günahkâr fantezilere gömülüyorlar? Çünkü Türkiye'nin aydınları "*intelligentsia*"sı olmayan aydınlardır. Olmayan bir "*intelligentsia*"nın adayları için ise her zaman net bir alternatif var: siyaset ya da "siyasetten soyutlanmış *intellect*". Her ikisi de tutarlı ve saygıdeğer, çünkü misyonuz ortalama aydına değil, büyük aydınlarla ve büyük entellektüellere ihtiyaç var. Ama "siyasetten soyutlanmış *intellect*"i seçenler yine de unutmamalı, "kötülük zekayla elele gider" (Lunaçarski).

Haiti: Çürümüş Bir Diktatörün Süratli Çöküşü

Haiti'nin eski diktatörü, "Baba Doc", François Duvalier, "ruhların büyük canlandırıcısıym" diyordu. 1971'de onun yerine geçen oğlu "Bebe Doc", Jean-Claude Duvalier ise kendini "Jean-Claudizm'in mesihi" veya "Haiti halkının gözbebeği" ilan etmişti. Bugün ise Haiti halkı "gözbebeğini" kovdu ve "ömürboyu başkan" Duvalier Amerikalı destekçileri tarafından da terk edilerek Fransa'ya sığınmak zorunda kaldı.

Ashında daha geçen sene şiddetli kitlesel ayaklanmalar 5 milyon nüfuslu küçük bir ülke olan Haiti'yi sarsmıştı. Amerikan kıtasının en fakir ülkesi olan Haiti'de halkın hoşnutsuzluğu geçtiğimiz Aralık ayında yeniden alevlendi. Kilisenin de ağıttan desteklediği bir dizi kitlesel yürüyüş yapıldı. Bu kitle hareketliliği ciddi bir siyasi krize yol açtı ve 13 Ocak 1986'da Haiti İşverenleri hükümetine bir çağrı yaparak "itidal" tavsyesinde bulundu.

27 Ocak'ta ülkenin ikinci büyük kenti olan Cap-Haitien'de ayaklanmalar oldu. 3 genç "tonton macoute"lar tarafından öldürüldü. İki gün sonra 40 bin kişi sokağa döküldü, yani neredeyse şehrin yarısı! Kitle hareketliliğinin aldığı boyutlar karşısında ürken ABD bir an evvel Duvalier'den kurtulmak ve bu sayede olayların daha radikal bir yöne kaymasını engellemek için 30 Ocak'ta ekonomik yardımını (26 milyon dolar) askıya aldı. Ertesi gün Amerikalılar Duvalier'nin istifa ettiğini açıklıyorlardı. Önceleri buna direnmeye çalışan "Bebe Doc", bir hafta sonra gerçekten de bavulunu toplayıp Fransa'ya sığınmak zorunda kalyordu.

"Duvalierizm'in Kökeni

Haiti'deki "Duvalierist" diktatörlük 30 yıldır işbaşındaydı. 1903'te köleci sisteme karşı gerçek bir halk isyanı ile bağımsızlığını kazanan Haiti'de halkın çoğunluğunu zenciler oluşturmaktadır. Ancak 1915-

1934 arasındaki Amerikan işgali sırasında iktidar zenci büyük toprak sahiplerinin değil, melez burjuvazinin elindeydi. Eski diktatör "Baba Doc" 1957'de ordunun desteğiyle iktidarı ele aldığımda iktidarı burjuvazinin "zenci" kanadına aktardı. Bunu yaparken halkın çoğunluğunu oluşturan zencilerin iktidardaki melez azınlığa karşı duydukları haklı öfkeyi de kendi lehine kullanmayı başardı.

"Baba Doc" iktidarı pekiştirmek amacıyla Ulusal Güvenlik Gönüllüleri örgütünü kurdu (meşhur "tonton macoute"lar). "Tonton macoute"lar (bu tabir, yerli Kreol dilinde bir tür "öcü" anlamına gelir) güvenliği sağlamakla görevliyidiler. Estirdikleri terör sayesinde Duvalierist rejim işçi hareketini ve her tür muhalefeti -burjuva muhalefeti dahil- susturmayı ve yok etmeyi başardı. "Tonton macoute"ların sloganı: "kelleleri keselim, evleri yakalım" idi. Subayları (çete şefleri demek daha doğru olacak) hariç "tonton macoute"ların hiçbirini maaşa bağlanmış değildi. Köylüleri ve küçük tüccarları soyarak kendi gelirlerini bu "özel vergiler" sayesinde kendileri temin ediyordu. Bu terör ve keyfi uygulamaların toplum üzerindeki etkilerini uzun uzadıya anlatmaya gerek yok! Sayıları 10 bini bulan bu "rejim fedailerinin" şefleri ise dolgun bir ücret ahyorlardı, hatta bazıları Duvalier'nin hükümetlerinde bakan da hi oldular.

71'de ölen babasının yerine geçen "Bebe Doc" döneminde ise ülkede belirgin bir sanayileşme başladı. "Bebe Doc" ülkenin en zengin melez burjuva ailesi olan Bennet'lerin kızıyla evlenerek Devlet'in gölgesinde zenginleşen "Duvalierist dinazorlarla" (rejimi ayakta tutan zenci burjuvaziye verilen isim) daha geleneksel burjuvaziyi -özellikle ticaret burjuvazisini- temsil eden ABD tarafından desteklenen melez burjuvazi arasında bir ittifak kurmaya çalıştı.

Duvalier ve Bennet aileleri böylece ülke ekonomisinin önemli bir kesimini kontrol altında tutuyorlardı. Yozlaşmış ve rüşvete dayalı devlet aygıtına sırtlarını yasladıkları için de her türlü reforma karşıydılar. 1976'da başlatılan utangaç "liberalleşme" denemeleri 1980'de birden son buldu. Duvalierci devlet yapısı, geleneksel burjuvazinin ve Amerikan emperyalizminin arzuladıkları ekonominin kapitalist gelişimle giderek gelişmeye başladı.

ABD'nin Rolü

"Bebe Doc" un çürümüş rejimi uzun süre Amerikalıların tam desteği sayesinde ayakta kalabilmişti. Amerikalılar ülkeye yerleşmiş olan 200 Amerikan firması aracılığıyla ülke ekonomisinin % 70'ini denetimleri altında tutuyorlardı. Ordu da kontrolleri altındaydı. Bu arada Fransız emperyalizminin de eski sömürgeciyle verimli ilişkiler sürdürdüğünü eklemek gerek.

Amerikalılar ve yerli burjuvazi bir süredir Duvalier'yi atıp yeni bir yapı oluşturmayı düşünüyorlardı. Özellikle kırsal kesimde geleneksel ekonominin yıkımından sonra yeni bir yöneliş kaçınılmaz olmuştu (tarım üretimi ihtiyaçların ancak % 60'ını karşıyabiliyordu ve gıda maddeleri ithali 1960'te 16 milyon olurken, 1983'te 77 milyon dolara çıkmıştı). Reagan'ın uzmanları ise ekonomiyi tamamen kendi ihtiyaçlarına göre yönlendirmeye niyetliyidiler. Mısır ve darı gibi gıda maddelerinin üretimine hasredilmiş olan ekili toprakların %30'unu, kakao, mango, avokado gibi ihraç mamüllerinin üretimine kaydırmak öngörülyüdü. Amerikalıların planının ikinci bölümü ise, yaklaşık 60 bin kişinin kırdan kentlere göç etmesini ve bu ucuz el emeği sayesinde bir imalat sektörü ve bir hizmet sektörü kurulması yönündeydi. Yani emperyalizm Haiti'yi bir ucuz emek deposu olarak, daha verimli bir şekilde kullanmak istiyordu. Böylesine bir değişik daha "modern" ve daha "uygun" bir kapitalist rejim gerektiriyordu. Duvalier rejimi ise kokuşmuşluğu, rüşveti, bürokratik keyfiliğiyle bu niteliklere uymuyordu. Kaldı ki Amerikalılar Nikaragua ve Orta Amerika devrimlerinden de ders aldıkları için, kitlelerin hoşnutsuzluğunun devrimci bir yönde gelişmesinden de korkuyorlardı ve bir emniyet subabını yaratılmasını arzuluyorlardı.

Kitlelerin Durumu

Gerçekten de Haiti kitlelerinin durumu -özellikle ülkenin kuzeyinde- yürekler acısıydı. Açlık ve sefalet binlerce Haiti'liyi sürgüne zorluyordu. Uyduruk gemilere, sellara atlayıp karşıdaki Amerikan sahillerine ulaşmaya çalışan Haitili binlerce "boat people"ın hali bunun belirgin bir örneğidir. Ulusal gelirin % 80'i 3800 ailenin ellerinde toplanmışken, toptanların % 61'inin kişi başına yıllık geliri 650 doları geçmiyordu.

Çocukların % 87'si beslenme yetersizliği çekiyor. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 82. İşçiler ise Karayiblerin en düşük ücret alan emekçileri: Teorik yevmiye en fazla 3 dolar. 1971-1984 arasında emekçiler satın alma güçlerinin % 62'sini yitirdiler. Kağıt üstünde var olmakla birlikte grev hakkı kullanılmıyor. Memurların satın alım gücü 71-77 arasında % 45'lik bir düşüş göstermişti.

Buna karşın Duvalier ailesinin harcamaları astronomik rakamlara ulaşıyor: François Duvalier'in anısına yaptırılan anıtkabir 2 milyon dolar tuttu. Jean-Claude Duvalier ile Benet'in nikahı 5 milyon dolar tuttu,

yatlarının değeri ise 1 milyon dolar. Duvalier'in şahsi serveti 450 milyon dolar tutarında, karısınınki ise 1.150 milyon dolar...

"Ebedi şefleri" böylesine bolluk içinde yaşarken, Haitililerin büyük bir kısmı (250.000 kişi) komşu Dominik'e hükümetleri tarafından adeta "satılıp", büyük tarım işletmelerinde köleliğe yakın koşullarda çalışmaya mahkum ediliyorlardı. Haiti dramının en iğrenç yönlerinden biri de, kan ticareti: özel firmalar aracılığıyla, Amerikan hastanelerinde satılmak üzere yoğun bir insan kanı ticareti gelişmiş durumda. Çaresiz yoksullardan haftada üç defaya kadar kan alınarak satılıyor...

Toplumsal Patlama

Bu tablounun eninde sonunda bir toplumsal patlamaya yol açması kaçınılmazdı. Nihayet yaklaşık bir yıl süren bir mücadeleyle kitle hareketi Duvalier'yi kovmayı başardı. Kitle hareketinin aldığı bu boyut Amerikalıların ve yerli burjuvazinin "yumuşak geçiş" planlarını altüst edip çözümünü hızlandırdı.

Ancak kitle hareketi radikal bir önderliğe sahip değil henüz. Hareketin başını en kısa sürede dağıtmış-

ğa son verilmesini arzulayan Katolik kilisesi yönetimi çekiyor. Papa'nın da desteklediği bu kilise kitlelerin hoşnutsuzluğunun bir an evvel rejimin ve burjuva düzeninin sınırlarına hapsedilmesinden yana. Hristiyan Demokrat muhalefet, yıllarca yarı legal bir statüyle yetinmek zorunda olduktan hatta zaman zaman ağır bir baskıya tabi tutulduktan sonra şimdi iyice ortaya çıkmış durumda ve görünürdeki en örgütlü hareket. Sol muhalefet ise şimdilik oldukça zayıf.

Kitlelerin devrimci bir önderliğe ve programa sahip olmamaları ABD'nin ve ordunun duruma hakim olabilmelerini ve büyük bir kısmı Duvalier'in eski suç ortaklarından oluşmuş bir hükümet oluşturabilmelerini sağladı. 6 kişilik cuntayı oluşturanlardan dördü asker: Biri genelkurmay başkanı, diğeri onun yardımcısı. Üçüncüsü başkanlık muhafızlarının komutanı ve "Baba Doc" a methiyeler düzen "tiyatro eserlerinin" yazarı. Sonuncusu ise Duvalier'lerin aile dostu. Sivillerden biri yediği rüşvetlerle ünlü eski bir bakan. Yani tümü de rejimin ve Duvalier'in has adamları! Görüntüyü kurtarmak için bunlara eklenen altıncı adam ise ABD'ye yakınlığıyla tanınan Haiti İnsan Hakları Birliği başkanı...

Ne var ki bu boyutta bir kitle hareketi, bir kez yola koyuldu mu kolay kolay durdurulamaz. Duvalier'in kaçmasıyla birlikte sevinç içinde sokaklara dökülen kitleler kilisenin sükunet çağrısına uymaya niyetli gözüküyorlar. Yakaladıkları "ton-ton macoutes" ları linç ederek, rejimi simgeleyen binaları, mağazaları yıkarak, yağmalayarak kitleler hakkı öfkelerini ve köklü değişim isteklerini dile getiriyorlar. Cuntanın oluşumunun hemen ertesine Duvalierci bakanların kovulmasını talep eden onbinler sokağa döküldüler.

Kitleler ne tür bir alternatif gerektiği konusunu sorgulamaya başladılar. Rejimin eski kalınlardan arındırılması talebi güç kazanmaya başladı. İşin her an çıkırından çıkması ve Amerikalıların planlarının suya düşmesi mümkün. Bu ihtimali dikkate alan ABD bir askeri müdahalenin -ya doğrudan, ya da anlaşmalara dayanarak komşu Dominik ordusu kanalıyla- ön hazırlıklarını da yapmış durumda. Ancak Haitili kitleler henüz son sözlerini söylemediler.

Filipinler: Toplumsal Muhalefet ve Markos Diktatörlüğünün Çöküşü

Filipin'lerde yaşanan ekonomik ve sosyal krizin şiddetine Markos diktatörlüğünün siyasi krizinin derinleşmesi de eklenince hızla radikalize olan toplum kesimlerinin artan katılımı kitle hareketliliğinde görülmedik bir yükselişi ve genişlemeyi getirdi. Bu kitlesel yükseliş karşısında ulusal ve uluslararası düzeyde tüm sosyal, siyasal ve askeri dayanaklarını yitiren ve yalnız kalan diktatör Markos için artık ülkeyi terk etmekten başka çare yoktu; olmadığını bildiren de bizzat son dakikaya kadar destek vermiş olan ABD idi. Haiti diktatörü Jean Claude Duvalier'nin benzeri nedenlerle ülkesini terk edişinden sadece onbeş gün sonra bir başka diktatör de bu "yıldız kayanlar" kervanına katıldı.

Bu iki olayda da, daha önceki benzerlerinde olduğu gibi, Batı'nın "kabus"u rejim muhalifi devrimci hareketlerin gösterdiği hızlı gelişme ve kitlesel yaygınlaşmadır.

1972'de sıkıyönetimin ilanını takip eden yıllarda tesis edilen "Markos düzeni", yani Markos'un 'tek adam, tek-aile' diktatörlüğü, uzun süreli her diktatörlük gibi çevresinde siyasi bir boşluk yarattı ve üzerine bastığı sosyal zemini yitirdi. İktidarı anayasal bir geçişle devretmek ya da reformlar yoluyla kendi iktidarının istikrarını sağlamak yönelimlerinin aksine hareket eden Markos, devrimci hareketin gelişmesini önleyebilmek bir yana, muhalif burjuvaziyi bile sokağa zorladı.

Son birkaç yıldır, bu gelişmelerin ışığında, başta ABD olmak üzere uluslararası burjuvazinin, Filipin burjuvazisinin ve orta sınıfının, Filipin Katolik kilisesinin önemli bir bölümü çıkarlarına daha uygun olarak hizmet edebilecek ve kendilerini bu 'kabus'tan kurtararak rejimi stabilize edebilecek bir yönetime geçiş yolu arıyordu. Birçok gözlemci eğer anayasal geçiş için birşey yapılmazsa, Markos Filipininin, Şah Rıza'nın İran'ı ve Somoza'nın Nikaragua'sıyla aynı kaderi paylaşacağına dikkati çekiyordu.

Filipinler'de rejim sorununun çözümü için ABD'nin stratejisi Markos'u 1987 başkanlık seçimlerine kadar yönetimde tutmak ve bu arada da yeni bir alternatif için hazırlık yapmaktı. ABD başkanlık seçimi kampanyasında Reagan'ın, Filipinler'de Markos yönetiminin komünistlerden başka alternatifi olmadığını ilan etmesi Filipinler'in Amerikan yanlısı burjuvazi muhalefeti içinde şaşkınlık ve kızgınlığa neden oldu.

Başkanlık seçimleri için önce 1987 yılı belirlendi. Fakat daha sonra muhalefetin baskısı ve ABD'nin de bu yönde baskı yapmasıyla seçimler 1986'ya alındı.

ABD yönetimi ve Kongresi aslında "Filipinler'de çözüm" konusunda bölünmüştü. Cumhuriyetçi Partinin en sağında yer alan Jean Kirkpatrick kesinlikle Markos'u destekliyor, dünyada Filipinler'den daha kötü yönetilen ülkeler olduğunu, ama bunların hiçbirinin ABD, Japonya ve "diğer bağımsız uluslar"ın çıkarları açısından Pasifik'te istikrarın sağlanmasından önemli olmadığını söylüyordu. Öte yandan Demokrat Parti New York temsilcisi Stephen Solarz, Markos rejimine saldırıyor ve Markos ailesinin ABD'deki yatırımlarını araştırıyordu.

Amerikan diplomasisinde yaygın olan görüş de geçiş yolunun denemesiydi. Bunun bir parçası olarak orduda kontrolü sağlamak gerekiyordu. Ordu sıkıyönetimin ilanından bu yana güçlenmişti. ABD tarafından oluşturulan ve finanse edilen bu ordu, Markos'un aile diktatörlüğünün en önemli destekçisiydi. Orduda, General Ver gibi 'politik' subaylar sahip oldukları askeri ekonomik pozisyonlar Markos ve ailesiyle olan kişisel ilişkilerine borçluydular; aynen Markos'un çevresindeki 'ahbab' işadamları gibi. Bu subaylar durumlarını korumak ve güçlendirmek niyetindeydiler ve bunu 'demokratize' bir yönetim altında gerçekleştirmeleri çok güçlü. Ordu bu

durumla ciddi bir darbe tehlikesi arz ediyor, bu da hem Washington'da, hem de Dünya Bankası ve IMF çevrelerinde tedirginlik yaratıyordu.

ABD, Filipinler ordusu içindeki desteğini esasen General Fidel Ramos'tan yana koyuyordu. Markos'un yakını ve ABD askeri okullarının yetiştirmesi olan Ramos, ordu içinde ABD çıkarlarını temsil ediyordu. Başbakan yardımcısı teknokrat Virata da hükümet içinde IMF ve Dünya Bankasının çıkarlarını temsil ediyordu.

Kriz ve ABD'nin artan baskısı karşısında Markos kılığı ile çevresindeki işadamları ve subaylar pozisyonlarına daha sıkıca sarıldılar. Fakat genel durum bu arada giderek daha da patlamaya hazır hale geliyordu. ABD'nin Manila elçisi İran'ın Şah'ın düşüşünden önceki durumuna atıfta bulunarak yaptığı uyarıları boşuna değildi: "İktidarın az sayıda insanın elinde yoğunlaştığı ve iç uzlaşmayı sağlayacak kurumsal mekanizmalardan yoksun olan ülkeler değişim isteklerini gerçekleştirmede daha az olanağa sahiptir. Değişime karşı direnilebilir, fakat bir kez zincirlerinden boşalrsa -ki kaçınılmaz olarak olacaktır- topluları karışıklığa iter ve hatta parçalar."

Her şeyi karşı ABD Markos yönetimini bütünüyle desteklemeye devam edecektir; ta ki toplumsal muhalefetin geniş bir kesimi Corazon Akino'nun karizmatik kişiliğinin ardına toplanabilsin. Gerçekte ABD'nin tek alternatifi, yegane kozu ve burjuva muhalefetin en önemli adamı olan Benigno Akino'yu, ama Markos onu öldürtmüştü.

Filipinler'in ABD İçin Önemi

ABD'nin Filipinler'e gösterdiği bu yakın ilginin kaynağı ABD'nin Pasifik'teki ve Güney Asya'daki çıkarları ve politikaları açısından Filipinler'in işgal ettiği yerin önemidir. ABD'nin bölgeye yönelik politikasında ve bu doğrultuda girişeceği harekâtlar açısından kilit role sahip iki büyük üssü -Subre Bay deniz üssü ve Clark hava üssü- bu takım adalar ülkesinde bulunuyor. Bölgedeki konumları itibarıyla Pasifik Okyanusunun Hint Okyanusuna bağlayan hatın ortasında yer alan ve ABD'nin Kuzey Pasifik ülkelerindeki üslerinden Hint Okyanusundakilere varan

stratejik zincirin düğüm noktasını oluşturan bu üslerin Washington için önemi, 1975 yılında Saygon yönetiminin yıkılışı ve 1976 yılında anti-empyralist kitle gösterilerinin baskısıyla Tayland üslerinin kapatılması sonucunda Asya kıtasındaki diğer önemli üslerini yitirmesiyle daha da arttı. Bütün bunlar bu üslerin üslendikleri rolün Güney Doğu Asya ile sınırlı olmadığını da ortaya koymaktadır.

Filipinlerin ABD'nin çıkarları açısından taşıdığı önem, üslerle sınırlı değil ve bu üslerin bu ülkede olması da bir rastlantı değil. Filipinler, tarihsel nedenlerle, ABD'ye birkaç bin İspanyol altınına satılmış ve ABD'nin az sayıdaki doğrudan sömürgelerinden biri, hatta en büyüğü olmuştur ve bu durum ikinci savaş sonrasında kadar sürmüştür. Filipinler bir anlamda Latin Asya'dır. Ülkenin tarihi Latin Amerika ülkeleriyle birçok ortak özellikleri sergiler. Her ne kadar bugün ciddi bir Japon rekabetiyle karşı karşıyaysa da, ABD'nin ekonomik çıkarları geleneksel olarak egemen olmuştur. Filipinler, tarihsel, politik, ekonomik ve askeri açılarından kesinlikle ABD'nin kontrolünde bir yeni sömürge dir.

Markos Diktatörlüğü

İlk kez 1965'te, ikinci kez 1967'de devlet başkanı seçilen Markos, 1972 Eylülünde sıkıyönetimi ilan ederken aynı zamanda, Dünya

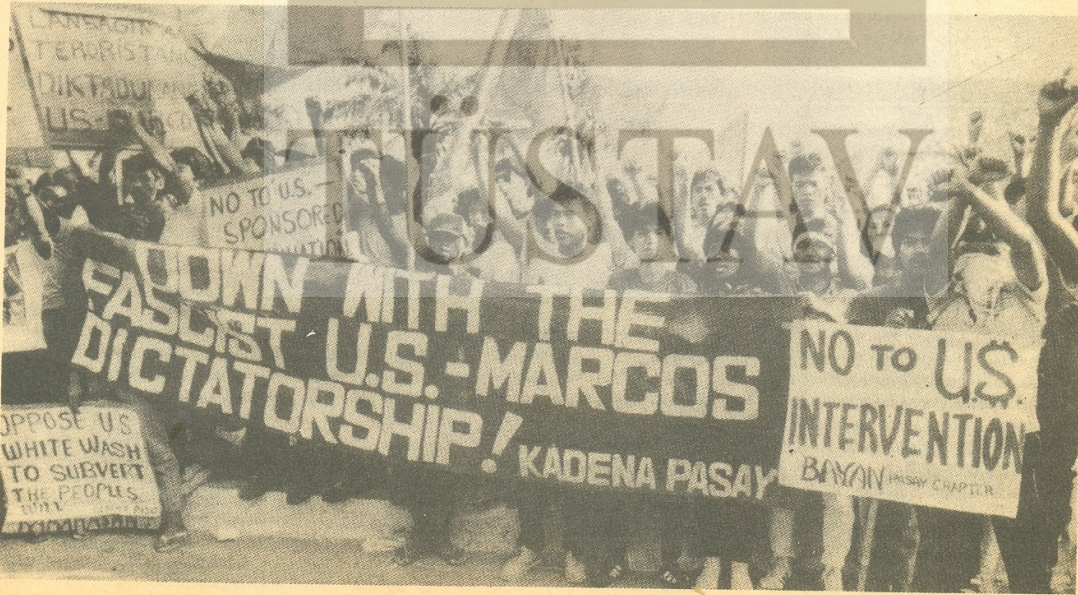
Bankası ve IMF'nin de açık desteğiyle diktatörlüğünü de ilan ediyordu. Yasal olarak üçüncü kez devlet başkanı seçilmeye hakkı olmayan Markos, anayasayı da değiştirerek diktatörlüğünü yasalastırmış oldu. 70'lerin başına gelindiğinde Filipinler ekonomisi kötü dturumdaydı ve siyasi durum istikrarsızdı. Anti-empyralist yükselişin gücü Markos'u bile 1969 seçim kampanyasında ulusçu ve bağımsızlıkçı lafızlar kullanmak zorunda bırakmış, tabii Markos seçim sonrasında bu propaganda malzemesini bir kenara atmıştı. Fakat yine de daha güvenilir bir yol olması açısından, seçim sonuçlarına hile karıştırmak, oy çalmak ve oy satın almaktan da geri durmamıştı. Markos işte böyle "Filipinler tarihinde devlet başkanlığına ikinci kez seçilen ilk kişi" oluyordu. Bu seçim sahtekarlıkları burjuvazi içinde bölünmeleri artırdı. Köylüler yeniden mücadeleye başladı. Öğrenci hareketleri sola çark ediyor ve sokak gösterilerinin başında yer alıyordu.

Dünya Bankası'nın denetiminde ve sıkıyönetimin sağladığı 'huzur ortamı'nda, önemli ekonomik ve politik değişimler gerçekleştirildi. Sıkıyönetim bir kez ilan edildikten sonra diktatörlük, Filipinlerde yapının (ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri) yeniden düzenlenmesini ve stabilize edilmesini hedefleyen bir dizi katı önlemleri fütursuzca uygulamaya başladı. Herşeyden önce kitle hareketi zor yoluyla bastırıldı. Hareket yıllarca sürecek bir ricata zorlandı.

Devlet aygıtı merkezileştirildi ve bütünleştirildi. Daha önceleri bölgelerinde egemen olan yerel soyluların gücü asgariye indirildi. Özel ordular parçalandı ve yerlerini ulusal ordu ve polis teşkilatları aldı. Eski siyasi partiler 'sahadan atıldı'. Birkaç yıl sonra da Markos politik bir hareket başlattı: Yeni Toplum hareketi (KBL).

Ekonomik alanda, yabancı sermayenin endüstriye, madencilğe ve tarıma girişini hızlandırmak için, büyük bayındırlık çalışmaları (alt yapı hizmetleri) gerçekleştirildi; serbest bölgeler kuruldu (bu bölgelerde işçi haklarına extra kısıtlamalar getiriliyor); yabancı yatırımları güvence altına alan ve yabancı sermayeyi koruyan yeni yasal düzenlemeler yapıldı.

Çalışan kitlelerin yaşam standartları sürekli düşerken, sıkıyönetimin getirdiği baskı emeğin üretim maliyeti içindeki payının asgari düzeye indirilmesinin asli dayanağı oldu. Markos yönetimi giriştiği işlerin bedelini çalışan kitlelere fatura ediyordu. Köylülerin baskısına karşılık olarak, Yeşil Devrim dedikleri tarım reformu programını uygulamaya soktular. Kırsal kesimin kapitalistleştirilmesini amaçlayan bu program, tarımda yeni teknoloji ve yeni tohum kullanımını getiriyor, sermaye yatırımının artırılmasını ve tarımda pazar ilişkilerinin yaygınlaştırılmasını hedefliyordu. Hemen burada bilimsel tarım için araştır-

malar yapan Uluslararası Araştırma Enstitüsünün Filipinler'de olduğunu da belirtelim.

Sıkıyönetim, tüm bu modernizasyon girişimlerinin rahatça yürütülebileceği ortamın temel belirleyicisi olarak görülüyordu. Markos yönetimi her ne kadar anayasal düzenin restorasyonuna girişileceğini sürekli tekrar ettiyse de bu doğrultuda somut bir adım atmaktan da sürekli geri durdu. Yönetim bu uygulamalarının sonuçları itibarıyla hesap vermek zorundaydı. Fakat ortaya çıkan bilanço burjuvazinin geniş bir kesimi açısından bile kabule şayan değildi.

Markos yönetimi, daha doğrusu Markos'un akrabalarından ve yakınlarından oluşan "Markos klanı", hem ekonomiyi hem de devleti kendi tekeline almıştı. Bu tekel pozisyonlarının bir çoğu, özellikle de ekonomik olanlar, siyasi "korumacılık" yöntemleriyle ele geçirilmiştir. Dünya Bankası ve IMF'nin gizli dökümanları buna tanıklık eder. Devlet aygıtı ve sayısız ulusal kaynak bu klan tarafından ele geçirilmiştir. Markos rejiminin ekonomik işleyişi, yönetimin kontrolündeki binlerce kanaldan akan "mano"ların Markos ve karısı İmelda'yı destekleyenlerin, yani Markos klanının, yararına sunulmasıyla sürgelen bir "koruma" sistemiymiş. Markos, Filipin hazinesini işte böyle harcamıştır. Kamu fonları hükümetin ortak olduğu şirketlere ve Markos ailesinin kişisel tasarruflarına vakfedilmiş, dostların ve akrabaların işletmelerine özel bir "ilgi" gösterilmiştir. Filipinler buna "ahbap kapitalizmi" diyorlar. Ne var ki, son yıllarda bu işletmelerin hepsi kötü yöneticilikten (ekonomik krize ilaveten) başarısız olurlarken iflastan yine devlet yardımıyla kurtuldular.

Ülke ekonomisinde, en büyük paya sahip olan sektörlerde hakimiyet yine bu klanın, Markos'un ve karısı İmelda'yla hısm akrabası işadamları ve ordu yöneticilerine aitti. Hatta bunların en güçlüleri "lobi" adıyla anılıyor ve yönetim içindeki işler de bu temelde ayrışıyor. Savunma Bakanı Enrile'yle, birlikte "hindistan cevizi lobisi"ni oluşturdukları işadamı ortağı Conjanco ve Dışişleri Bakanı Ramos'un oluşturduğu hizip, açık bir şekilde ABD'nin önerileri doğrultusunda "reformcu geçiş" yönünde tavır alıyordu. Öte yandan "teknokrat" hizibin en önde gelen ismi Maliye Bakanı ve Başbakan Yar-

dımcısı Cesar Vireta, yerini Dünya Bankası ve IMF'nin desteğine borçlu idi; ülke içinde kendi politik dayanağı yoktu. Üçüncü hizbin dayanağı da "şeker lobisi"ydi. Bu hizip Markos'un arkadaşı işadamı Benedito, Markos'un karısı ve Genelkurmay Başkanı Fabian Ver'den oluşuyordu. Bu hizip elindeki güçlerin büyüklüğüyle, Markos'un yerini almaya en müsait durumda olan güç görünümündeydi. Fakat bu alternatifin desteklenmesi sosyal ve politik gerilimi yükseltmek anlamını taşıyordu.

Markos diktatörlüğünün belki miğini oluşturan ordu, sıkıyönetim döneminin sekiz yılı boyunca, ilk kez devlet içinde yönetici bir güç haline geldi; her ne kadar hükümet sivil görüne bile. Ordunun bugüne değin sahip olmadığı ve yeni elde ettiği güçlü pozisyonları bırakmak istemesi ve kendini Markos'tan sonra düzeni koruyabilecek tek güç olarak tanımlayıp yönetimi ele geçirmeye kalkması muhtemeldi, çünkü Markos'un peşinden oluşturulacak normalize bir yönetime sahip olduklarını aynı düzeyde korumalarına izin veremezdi. Ordunun bu düzeyde politik hesaplar içine giriyor olması ulusal (kilise ve burjuva muhalefeti) ve uluslararası (Washington ve Dünya Bankası/IMF) düzeyde tedirgliklere neden oldu. Kriz derinleştiği ölçüde ordu da giderek daha yoğun düzeyde Markos yanlıları ve rejimin reformize edilmiş yanlıları olarak bölünüyor. Ordudaki reformistlerin oluşturduğu Silahlı Kuvvetler Reform Hareketi daha sonra Markos'un Filipinler'i terk edişinde ve Akino'nun iktidara gelişiyle etkin olacaktır.

Artan iç ve dış baskılar karşısında Markos 1981 Ocak'ında ülkenin birçok bölgesinde (Manila'nın bir türlü sindiremediği Moro Ulusal Kurtuluş Cephesinin uzun süredir bağımsızlığı için mücadele ettiği güneydeki Müslüman bölgeleri hariç) sıkıyönetim kaldırıldı; bunun biçimsel olmaktan öte fazla bir anlamı yoktu. Bir parlamento seçildi ve yeni bir anayasa yapıldı. Fakat gerçekte fazla bir şey değişmedi. Hükümet, ülkeyi hâlâ kararnamelerle yönetiyor, bu da ona istediğini yapabileceğini olanağını veriyordu. Ulusal Meclisin hiçbir otoritesi yoktu ve seçimler kimse için bir değer ifade etmiyordu. Devlet hâlâ Markos klanının elindeydi.

Markos yönetiminin siyasi istikrarsızlığı 1983 yılında muhalefet lideri Benigno Akino'nun öldürülmesinden sonra daha da arttı. Şüphesiz, Markos rejimine karşı muhalefet hareketi Akino'nun öldürülmesiyle başlamadı. Fakat Akino'nun ölümünden sonra hareket hem politik olarak hem de sosyal kompozisyon anlamında hızla genişledi. Kent küçük burjuvazisi ve burjuvazinin önemli bir kesimi açıkça anti-Markos bir tavır alarak sokağa katıldı. Birkaç ay içinde muhalefetin politik ve sosyal açıdan birbirinden farklı tüm unsurları kendilerini büyük protesto gösterilerinde yanyana diktatörlüğe ve Markos'a karşı sloganlar haykırırken buldular. Bu geniş tabanlı birliğin ifadesi cepheler kuruldu. Akino'ya Adalet, Herkese Adalet Hareketi (AJAJA) ve Filipinler Halk Kongresi (KOMPIL) gibi. Bu birlik kuruluşları Amerikan yanlısı Filipin burjuvazisinden, anti-emperyalist devrimci sola kadar bütün siyasi yelpazeyi kapsıyordu.

AJAJA ilerici yönelimli kişilerce yürütülüyor ve yürütme komitesi başkanının ifadesiyle 85 demokratik kuruluşun ittifagından oluşuyordu. 15 temel demokratik talep etrafında örgütlenen AJAJA, kent nüfusunun geniş kesimlerinin politizasyonunda ve harekete geçirilmesinde etkin bir rol oynadı. KOMPIL ise esasen orta sınıfın bir örgütlenmesiydi ve ağırlık merkezini radikal yönelimler oluşturuyordu. KOMPIL 1984 Ocak'ta Markos hükümetine alternatif olarak 15 üyeli sembolik bir konye seçti. Bu seçimler arasında Ulusal Demokratik Cehe (UDC)'nin hapisteki önderi Horactio Morales ve FKP'nin hapisteki önderi Jose Maria Sison da bulunuyordu.

Muhalefetin birliğine ilişkin ilk şüpheler Markos yönetimi 14 Mayıs'ta Ulusal Meclis seçimlerinin yapılacağını açıkladığında ortaya çıktı. Muhalefetin halk kesimleri doğrudan boykot tavrını benimsediler. Birçok sendikayı ve kitle hareketini bir araya getiren Ulusal Birlik (açık adıyla, Adalet, Özgürlük ve Demokrasi için Ulusal Birlik) bu tavır benimserken, burjuva UNIDO da seçimlere katılmaktan yana tavır koydu. Bu bölünme, "... olmazsa boykot" kampanyasına dönüştürülerek, geçici olarak önlendi. Bu kampanya seçimlere katılmayı altı temel demo-

* Mafya'nın 'İtalyan usulü koruma' yöntemlerinin bir benzerinin siyasi ve ekonomik alanda uygulanması.

kratik talebin yerine getirilmesi şartına bağlıyordu. Bu talepler siyasi mahkumların salıverilmesini ve devlet başkanının özel yetkilerinin kaldırılmasını da içeriyordu. İktidar birleşik muhalefetin bu taleplerinden hiçbirini yerine getirmede. Ama buna rağmen, seçimlere üç ay kala "... olmazsa boykot" kampanyasının sona ermesiyle muhalefet bölündü. Muhalefetin anti-emperyalist devrimci ve radikal demokratik kesimleri düzenledikleri kitle gösterileriyle boykot kampanyasını başlatırken, UNİDO seçimlere katılma kararı aldı.

Bu Markos yönetimiyle Washington için bu kazançtı. Burjuva muhalefet anti-emperyalist muhalefetten kopmuştu. Parlamento seçimleriyle hedeflenen önemli şeylerden biri de buydu.

Bölünme tamamıyla sosyal ve politik yapıların farklılığından kaynaklanıyordu. Burjuva muhalefet grupları ve Corazon Akino seçimlere katılmayı destekliyordu. Öte yandan boykotlar ise Ulusal Birlik, kitle örgütleri, bağımsız sendikalar, demokratlar, anti-emperyalistler ve entellektüel çevrelerdeki ilerici unsurlardan oluşuyordu.

14 Mayıs seçimlerinin rejim bunalımının aşılmasında önemli bir rol

oynaması bekleniyordu. Muhalefet her ne kadar seçimlere hile karıştırıldığını (Markos için karakteristik bir tavidir) açıklıyorsa da, resmi sonuçlar (ılımlı muhalefet 61, bağımsız 11, Markos'un atadığı 17 kişiyle beraber KBL 117) Markos rejimine, tüm gerilemelerine karşın, rahat bir parlamenter çoğunlukla yeniden meşrulaşma zemini sağladı. Ama gelişmelerin yönü ve şiddeti Markos'a bu noktada bir manevra alanı bırakmadı.

Markos'un giderek daha yoğun sorgulanır hale gelen rejimini yeniden meşrulaştırması ve buna dayanarak yeniden inşası için elindeki son şansı -gerçekte tam bir şanssızlık-seçim tavrına göre 1987'de yapılması gereken devlet başkanlığı seçimleriydi. Fakat 1985 yılı boyunca seçimlerin yapılmayacağına ilişkin söylentilerin artması ve muhalif tansiyonun yatışmaması karşısında Markos 1985 Kasımında birdenbire seçimlerin 1986 Ocak ayında yapılacağını açıkladı. Bütün planlaması muhalefeti hazırlıksız yakalamaktı. (1985 yılı boyunca muhalefet grupları arasında seçimler konusunda doğrudan ve dolaylı sürdürülen görüşmeler sonbaharda, politik farklılıklardan ve başkanlık heveslerinden dolayı kesilmişti. Ancak hem ülke içinde yükselen protestoları

hem de Washington'un tepkisini yatıştırabilmek için seçimler 7 Şubat'a alındı.

Seçimler öncesinde üç muhalefet odayı vardı. Burjuva muhalefetin en muhafazakâr ve geleneksel kandağ UNİDO etrafında birleşmişti. Benigno Akino'nun karısı Corazon Akino ise Ulusal Meclisteki ikinci muhalefet partisi PDP-Laban tarafından ve Makati bölgesinin büyük finans çevrelerini temsil eden moder-nist burjuvazisi tarafından destekleniyordu. Muhalefetin diğer odayı ise 1985 yılında kurulan ve güçlü kitle örgütlerinin ittifakından oluşan Bayan'dı. Bayan (Yeni Yurtsever Cephe) ülkenin en önemli ve yaygın kitle örgütlerini bağrında taşıyordu: KMU (1 Mayıs hareketi), Ulusal Birlik, KMP (köylü hareketi), Filipin Öğrenciler Birliği. Çatısı altındaki örgütlenmelerin üyelerinin toplamı bir milyonu bulan Bayan, Ulusal Demokratik Cephe'nin (FKP etkinliğinde) etkinliğinde önemli ve güçlü bir kitle muhalefet merkezi oluşturuyordu.

Adayların bildirilmesinden bir gün önce UNİDO'nun lideri Salvador Laurel ve Corazon Akino son dakikada bir anlaşmaya vardılar. Laurel başkanlığı adaylığını koymaktan vazgeçip başkan yardımcılığı için aday olurken, Corazon Akino da

PDP-Laban yerine UNIDO'dan başkan adayı oldu. Burjuva muhalefet kesimlerinin büyük çoğunluğu birleşmişti. Markos muhalefet güçlerinin hiç de önemsiz sayılmayacak bir kesiminin birliğine dayanan ve halkın geniş bir kesimini de ardına toplayabilen tek bir adayla karşı karşıyaydı. Bayan aday göstermek yerine boykot ilan etti.

Ülkedeki devrimci güçler (FKP, Yeni Halk Ordusu, Ulusal Demokratik Cephe) ve belli başlı kitlesel örgütlenmeler (KMU, Ulusal Birlik ve Bayan) boykottan yanaydılar. Markos iktidarda olduğu süreç seçim zarflarının hileli olduğunu ve 'Cory-Laurel' çözümünün de burjuva olduğunu savunuyorlardı. Fakat nüfusun büyük bir çoğunluğu oy kullanma eğilimindeydi. Boykotçular, Markos'un gitmesi için 'taktik olarak' oy kullanmak isteyenleri doğrudan karşılarına almamak için kitlesel hareketlilik temelinde aktif bir boykot için de yoğun bir çaba göstermediler.

Sol, seçimlere katılma konusunda bölündü. Katılma yanlıları seçim alanının burjuvaziye terk edilmemesi gerektiğini savunurken, boykotçular Markos iktidarda olduğu süreçte serbest seçimlerin olmayacağı inancındaydılar.

Devrimci Muhalefetin Odağı: FKP

FKP bugün Filipinlerde 20 eyalette örgütlü durumda bulunuyor. Kırsal kesimlerdeki etkinliğini YHO'nun mücadelesiyle sürdüren FKP kentlerdeki etkinliğini UDC (Ulusal Demokratik Cephe) kanalıyla yürütüyor. YHO (Yeni Halk Ordusu) savaşçıları kırsal kesimde bir dizi "serbest bölgeyi" denetimleri altında tutarken, UDC'de içinde solcu hristiyanlardan çeşitli Marksist gruplara kadar bir dizi siyasi grup barındırıyor. Bugün UDC'nin Bayan kanalıyla etkilediği kitle 1 milyonu geçmektedir.

FKP oldukça eski bir geçmişe sahip. 1930'da kurulan parti, kısa bir dönem haricinde sürekli olarak yeraltına sığınmak zorunda kaldı. 1942'de Japon işgaline karşı kurduğu Anti-Japon Halk Ordularıyla (HUK) direnişe geçti. Bu direniş hareketi partinin kırsal kesimde ve özellikle köylülük içinde etkinliğini artırdı.

Ne var ki, savaş sonrasında sahip olduğu büyük güce rağmen, çıkartma yapan ABD kuvvetleriyle işbirliği yapınca bunun karşılığı olarak seçimlere katılabildi ama ancak 6 milletvekili seçtirebildi. 60'larda uluslararası düzeyde yaşanan Çin-Sovyet anlaşmazlığı FKP'yi de etkiledi. Pekin'in yaklaşımlarını benimseyenler ayrılarak FKP-ML'yi kurdular. FKP-ML YHO'yu kurarak HUK geleneğini sürdürdü ve kırsal kesimde etkinlik kazanmaya başladı. 1972'de ilan edilen sıkıyönetim denk güce sahip bu iki partiye de ağır darbeler indirdi.

FKP 1974'te "kapitalist olmayan kalkınma yolu" anlayışını benimseyerek Markos'u "ulusal burjuvazinin temsilcisi" ilan etti ve rejimle işbirliği yapmayı kararlaştırdı. Bunun karşılığında yarı legal bir statüye kavuşan parti, bazı üyelerini Çalışma Bakanlığına sokabildi. Bu olay karşısında parti içinde doğan muhalefet hizbinin tasfiyesi, partinin etkinliğini büyük ölçüde gerilettiler ve sendikalardaki kısmi etkinliğinin dışında yok oldu.

70'lerin başında yaşanan ÇİN/ABD yakınlaşması sonraları Çin'in Filipinler'deki Amerikan üslerini SSCB'ye karşı bir güvence oluşturduğundan adada kalması şeklinde bir görüş belirtince, FKP-ML Çin anlayışını da terk etti. Kırsal kesimdeki etkinliğine ilaveten kentlerde de sendikalarda ve kitlesel kuruluşlarda etkinliğini artırdı. Bugün artık FKP adıyla anılan bu partidir.

● Çin'in klasik tezlerinin aksine, ittifaka girmek için 'ulusal', 'liberal', veya 'demokratik' bir burjuvazi aramayan FKP, son seçimlerde Akino'yu desteklemeyip boykot çağrısı yaparken bu anlayışına dayanıyordu. Fakat Akino seçimlerden sonra "sivil itaatsizlik" çağrısı yaptığında

da buna katılmaktan geri durmadı; bu tavrının da Akino'yu değil kitlesel muhalefet hareketini güçlendirmek anlamına geldiğini açıklıyordu.

7 Şubat Seçimlerinin Sonuçları ve Bugünkü Durum

Markos rejiminin yeniden istikrara kavuşmasını ve düzenli bir geçiş şartlarını hazırlayacağı umulan 7 Şubat seçimleri sonuçta, Markos rejimini muhalefet güçleriyle açık biçimde karşı karşıya getirdi. Washington ve Markos ancak bu büyük ve açık siyasi çalkalanış sonucunda Markos'un iktidarı Akino'ya terk etmesini yegane çözüm olarak görme zorlandılar.

Diktatörlüğün devrilişi Filipin halkının kazandığı bir zaferdir. Fakat mevcut hükümet Filipin halkını bu zaferin meyvalarından mahrum bırakmaya çalışmakta. Corazon Akino'nun karizmatik kişiliği çevresinde, yeni hükümetin birleşimiyle de temsil edilen, bir muhafazakar güçler bloğu mevcut. Son dakikada Akino'dan yana tavrı koyan Juan Ponce Enrile, ki sıkıyönetimin etkili adamıydı, yeni hükümetin de Savunma Bakanındır. İş dünyasının belli başlı sözcülerinden biri Benguet Madencilik Şirketinin başkanı olan Jaime Orgpin ise yeni Maliye Bakanındır. Başkan yardımcısı Başbakan ve Dışişleri Bakanı Salvador Laurel ise Markos'un uzun süreli yandaşı ve toprak sahipleri oligarşisiyle ilişkide olan muhafazakar politik ittifak UNIDO'nun da temsilcisidir. Genel Kurmay Başkanı Fidel Ramos ise Washington ve Pentagon'la olan güçlü bağlarıyla tanınır.

ABD bu çerçeve içinde, yeni hükümetin Amerikan yanlısı karakterinden ve güçlü Katolik kilisesinin sunduğu destekten de güç olarak, ülkedeki hegemonyasını yeniden istikrara kavuşturmak için her şeyi yapacaktır.

Filipin halkı yaşadığı deneylerle, kitleler hareketlendiği zaman gücünün ne olduğunu ve Filipinlerin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal kriz karşısında iktidardan bağımsız kitlesel mücadelesinde başka çıkış yolu olmadığını öğrenmiştir. Bu nedenle Filipinler'deki demokratik ve anti-emperyalist hareket talepleri doğrultusunda örgütlenmeye ve mücadeleyle devam etme durumunda bulunuyor.

2200 İşçi Açıkta Kaldı

İzmir'deki Kula Mensucat Fabrikasında işverenler işi bıraktılar. Uzun bir süreden beri 2200 işçisine ücret ve kıdem tazminatlarını ödeyememesinden açılan davalar ve ödenemeyen borçlar nedeniyle iflas ettiği öne sürülen Kula Mensucat'ı daha sonra fasoner olarak işletmeyi üzerlerine alanlar da üretimi durdurdu. Kula Mensucat'ın 13 milyar TL olan borcun 2 milyar TL'ye yakın bir kısmı işçilere ödenmesi gereken kıdem tazminatı ve ücretlerden oluşuyor. Üretimin durdurulduğu gün iki haftalık ücretlerini almamış olan ve yakınmalarını "Kölelikten kurtulduk, ama şimdi de işsiz kaldık" diyerek belirten Kula Mensucat işçileri de "işsizler ordusuna" katıldı.

Makinistler Yargılanıyor

TCDD Haydarpaşa İşletmesinde görevli 9 makinist hakkında görevi terk ettikleri iddiasıyla Siyasi Polis tarafından açılan soruşturma dolayısıyla makinistlerin Kadıköy 4. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanmalarına 28 Mart günü başlandı. Haklarında 3 yıla kadar hapis ve para cezası istenilen makinistler görevi terk etme suçlamalarını kabul etmeyerek "normalden fazla çalıştıkları ve çok zorlandıkları" için işi bırakmak zorunda kaldıklarını söylediler. Demiryollarında makinist, ateşçi, revizör olarak çalışanlar üzerlerine tam bir "angarya" yüklenildiğini belirtiyorlar. Devlet Demiryolları çalışanları, aylık normal çalışma süresinin toplam 176 saat olduğunu, makinist, ateşçi ve revizör olarak çalışanların ise bazı aylar 200 saat fazla mesaiyle 400 saat çalıştıklarını ve bu fazla mesai için çok düşük (normal mesai ücretinin dörtte birinden daha az) ücret aldıklarını belirterek, sorunun esas çözümünün kendilerinin işçi sayılıp, sendikal haklara kavuşturulmalarından geçtiğini ekliyorlar.

Nur Deri'de Grev Sona Erdi

Kağıthane'de kurulu 48 işçinin çalıştığı Nur Suni Deri Fabrikasında Bağımsız Laspetkim-İş Sendikasında 87 gündür uygulanan grev, tarafların anlaşması üzerine sona erdi. Uyuşmazlığın asıl nedeni olan toplu sözleşmenin başlangıç tarihi konusunda sendikanın istemi kabul edilerek 1.4.1985 tarihinden geçerli olmak üzere sözleşme ile ücretlere birinci yıl 29 bin, ikinci yıl 34 bin, üçüncü yıl 45 bin lira artış sağlandı. Yakacak parası 60 bin, bayram parası 20 bin izin parası, 25 bin lira olarak saptanırken diğer sosyal yardımlar da artırıldı.

Nur Suni Deri'de grevin sürdüğü günlerde işyeri temsilcisinin; "Bu grevi başlatanlar bizzat işçilerdir. Bitirecek olan da yine onlardır" şeklindeki inancının haksız çıkmadığı görüldü. Sendika olarak anlayışlarının "işçi dayanışması" olduğunu belirten işçiler, amaçlarının "Bu yasalarla bile grev yapılabileceğini" göstermek olduğunu söylediler.

İGSAŞ'ta Uyuşmazlık

İGSAŞ'ta çalışan 600 işçiyi kapsayan toplu iş sözleşmesi görüşmeleri uyuşmazlıkla sonuçlandı. İstanbul Gübre Sanayi İşyerindeki görüşmeleri sürdüren Petrol-İş Sendikası yetkilileri 60 maddeden parasal konuları içeren 33'ü üzerinde anlaşmaya varılmadığını bildirdiler.

Ali Şen'in İşçileri Yürüyecek

İşadamı Ali Şen'e ait İzmit'teki Maga Deri Fabrikasında çalışan 185 işçinin sekiz aydan beri maaş alamadıkları için Ankara'ya kadar yürüyecek, sendika ve işverenlerini Cumhurbaşkanı'na şikayet edecekleri öğrenildi. İşçiler göstermelik bir sendikayla açlığa mahkum olduklarını belirterek, Türk Deri-İş Sendikasının bugüne kadar hiçbir haklarını savunmadığını ileri sürdüler.

İşten Çıkartmalar Sürüyor

Mart ayının son haftasında işten çıkartmalar hız kazandı. Lassa, Yazar Pompa ve Türk Traktör Fabrikalarından toplam 336 işçi çıkartıldı.

DYP'den ayrılarak yeni bir siyasi parti kurma hazırlıkları ve Türkiye'ye 'sosyal barış' getirme iddiasında bulunan politikacı ve işadamı Mehmet Yazar, fabrikasında çalışmakta olan 119 işçinin işine son verdi. İşçilerin çıkartılmasıyla ilgili olarak bir açıklama yapan Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Salim Kılıç, "Haktan, hukuktan dem vuran, sosyal adalet sözünü dilinden düşürmeyen ve böyle ulvi kavramlara dayalı parti kurmanın bayraktarlığı yapmaya kalkınlar, bizce malik hiçbir gerekçesi olmadan kendisine yıllardır hizmet eden işçilerini, ellerine senet verip kapı dışarı ederek sokağa bırakmakta bir beis görmüyorlar. Bu gerçekten düşündürücü ve ibret verici bir durumdur" dedi.

Eski Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar'ın fabrikasından çıkartılarak işsizliğe mahkum edilen 119 işçinin yanı sıra Türk Traktör'den de 187 işçinin işine son verildi.

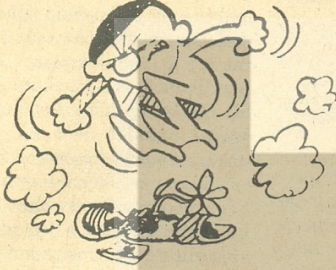
Bu arada, TUSIAD Başkanı Sakıp Sabancı'nın Kocaeli'deki Lassa fabrikasından da 30 işçi işten çıkartıldı. Petrol-İş Sendikasına üye 30 işçinin topluca işten çıkartılmalarıyla ilgili olarak Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Cevdet Selvi, yaptığı yazılı açıklamada, 1027 işçinin çalıştığı işyerinde işçilerin yönetime katılmıyor olmalarının, işverenlerin işçi çıkartma gerekçelerinde haklı olup olmadıklarını kontrol etmelerine olanak vermemesinin neden olduğunu belirtti.

Yoğunlaşan işten çıkartmalara karşı hiçbir önlem alınmaması sendikal hakların yetersizliğinin çok açık bir göstergesi. İşçiler sendikal haklarını savunmak bir yana var olan sendikal haklarla kendilerini bile savunamıyorlar. "Piyasa daralması ve üretim fazlası" gibi klasik işveren mazeretleri ile işten çıkartılan işçilerin bu keyfi uygulamalara karşı eli kolu bağlanmış durumda. Özellikle Lastik İskolunda işten çıkartmalar (Uniroyal, Good-Year ve Pirelli lastik fabrikalarından da 500'ü aşkın işçi çıkartılmıştı) işçilerin sessiz sedasız kabul etmeleri beklenen bir kıyam haline geldi.

HERŞEYİN İLGİLENDİRDİĞİ,
HERŞEYİ BİLENLERİN TÜRKÜSÜ

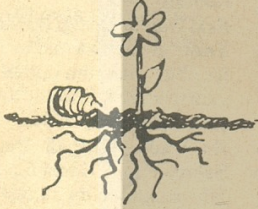

birşey yapılması gerektiğini hem de şimdi biliyoruz
ama daha çok erken olduğunu birşey yapmaya artık çok geç olduğunu ama iyi olduğumuzu böyle gideceğini herşeyin hiç bir işe yaramadığını biliyoruz

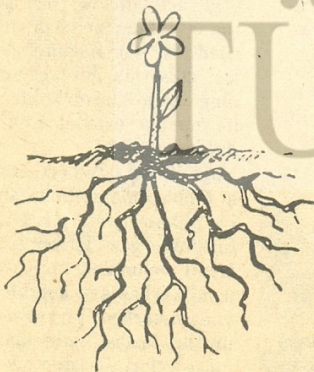
biliyoruz bizim sorumlu olduğumuzu sorumlu olmamız konusunda elimizden birşey gelmediğini elimizden birşey gelmemesinden de sorumlu olduğumuzu artık ta şuramıza geldiğini de biliyoruz

belki de dilimizi tutmanın daha iyi olacağını ama çeneyi tutmayacağımızı kimseye hayrımızın dokunmayacağını kimseden de bize hayır gelmeyeceğini biliyoruz

yetenekli olduğumuzu bir hiçi ya da başka bir hiçi seçebileceğimizi bu sorunu temele dek çözümlenemiz gerektiğini çayımıza iki şeker attığımızı biliyoruz

ezmeye ezilmeye karşı olduğumuzu sigaraların pahalandığını her defasında perşembenin gelişini gördüğümüzü her defasında haklı çıkacağımızı ve bundan birşey çıkmadığını biliyoruz

herşeyin yalan söylediğini biliyoruz
herşeyin var olduğunu

ayakta kalmanın herşey olmadığını hiç bir şeyin olduğunu bunun ardından ayakta kalacağımızı biliyoruz

tüm bunların yeni olmadığını yaşamın güzel olduğunu tüm bunların var olduğunu biliyoruz

ve biliyoruz bunları bildiğimizi de...

H.M. ENZENSBERGER